

Sovon-Nieuws 4

25e jaargang
december 2012

- Zeldzame soorten: veel Witwangsterns en Kleinst Waterhoentjes als broedvogel
- Eerste resultaten Jaar van de (Grauwe) Klauwier
- Weer eens zacht winterweer tijdens Midwintertelling 2012
 - Waar blijven toch al die invasieve mezen?
- In de klei gaat vliegen met Mennobart van Eerden: Toppers uit de lucht
- Het jaar van de Boerenzwaluw in de achteruitkijkspiegel: meer paarden, meer zwaluwen
 - Patrijzen steeds zeldzamer, daarom 2013 Jaar van de Patrijs

'Mister Sovon' neemt afscheid

Sovon-Nieuws
Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, over de vereniging en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie
John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Loes van den Bremer & Peter Eekelder. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap
Contributie: minimaal € 12,-. Sovon-leden ontvangen vier maal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 27,50). Ledenadministratie Jeroen van Zuylen, zie bureau-adres Sovon.

Bestuur
Voorzitter: Roelof ten Doesschate
Secretaris: Ricardo van Dijk
Penningmeester: Dennis Meeuwissen
Overige bestuursleden:
Frank Berendse & Jaap van Gent
E-mail: bestuur@Sovon.nl

Bureau
Kantoor Sovon te Natuurplaza,
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.
Tel: 024 - 7 410 410
E-mail: info@Sovon.nl
Homepage: www.Sovon.nl
Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056.

Ledenraad
Kijk op www.Sovon.nl onder Sovonvereniging voor uw ledenraadsleden. E-mail: ledenraad@Sovon.nl

Directeur Theo Verstrael
Communicatie Carolyn Vermanen
Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel
Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling
Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeschermer en natuurbeheer. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van EL&I en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein
Druk: van Mameren Repro b.v.
Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.
ISSN 1383-0635.

Foto's omslag:
Ringmussen (Michel Geven)
Mennobart van Eerden (Rob Buiters)
Foto boven:
Arend van Dijk (Harvey van Diek)

In 2013 bestaat Sovon al weer 40 jaar. Wat eens werd uitgedacht als een goed idee voor een Nederlandse atlas van alle broedvogels is uitgegroeid tot een professionele organisatie met een enorme schare trouwe tellers als achterban en meer dan 60 betaalde medewerkers op kantoor. Vogels tellen wordt in Nederland door bijna iedereen gekoppeld aan Sovon en dat maakt ons tegelijkertijd trots en bescheiden. Want laten we wel zijn, zonder u als teller was het niet mogelijk geweest te komen waar we nu staan!

Daarom gaan we er in 2013 een mooi jubileumjaar van maken met bijzondere initiatieven, een digitaal jubileumboek, het eerste seizoen van onze nieuwe atlas, wellicht een geheel nieuw opgezette tuinvogeltelling en, uiteraard, een bijzondere Landelijk Dag in november. Maar eerst richten wij ons op iets heel anders en dat stemt ons wat droeviger. Want in februari zal Arend van Dijk, 'Mister Sovon', na meer dan 33 jaar definitief (nou ja, min of meer...) stoppen met zijn werk omdat hij de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt. Arend is voor velen de belichaming van Sovon geworden omdat zij via zijn vele lezingen of cursussen enthousiast werden voor het tellen van broedvogels en actief werden in het Broedvogel Monitoring Project, dat inmiddels al 30 jaar met veel succes draait, of in andere projecten. Zijn vermogen tot inspireren, zijn gemakkelijke omgang met mensen, zijn enorme veldkennis opgebouwd door decennialang op zeer hoog niveau te inventariseren en zijn humor en relativeringsvermogen maakten hem overal tot een zeer geliefd persoon. Jonge vogelaars keken naar hem op, oudere vogelaars voelden eigenlijk als vanzelf groot respect voor zijn kennis en ervaring. Daarbij komt dat hij met het vorderen van de jaren ook altijd open is blijven staan voor nieuwe ontwikkelingen, met de autoclustering van de BMP-tellingen als meest tastbaar resultaat.

Het zal dus voor ons bij Sovon en bij u in het veld erg wennen zijn dat we verder moeten zonder Arend als directe collega. Dat hij zich onmiddellijk heeft aangemeld voor het tellen van diverse atlasblokken in zijn geliefde Zuidwest-Drenthe verzacht de pijn wel een beetje, en als we de kans hebben zullen we Arend zeker ook inschakelen bij projecten die in zijn omgeving spelen. Want vogels tellen zal hij hoe dan ook blijven doen, om 'tussendoor' ook te gaan schrijven over de resultaten van meer dan 40 jaar (!) tellen van vogels in zijn huidige woonomgeving. Over deze en andere plannen zal hij in het komende nummer van Sovon-Nieuws uitgebreid berichten.

Mede namens u, die Arend ongetwijfeld in zijn vele jaren bij Sovon bent tegengekomen, wil ik op deze plek tegen Arend zeggen: "Dank voor al het goede werk dat je hebt verricht, dank dat je je zoveel jaren enorm hebt ingezet voor Sovon, dank voor het opzetten en doorontwikkelen van het BMP en jouw adviezen bij talloze andere onderwerpen, maar vooral dank dat je was wie je was. Het ga jou, Hester en jullie kinderen heel erg goed!".

● *Theo Verstrael*

Agenda

Januari

- (12) Midwintertelling, watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, integrale Waddentelling, Slaapplaats-telling Aalscholver (16) start tweede winterperiode Nieuwe Atlas (19) Slaapplaatstelling ganzen en zwanen (19-20) Tuinvogeltelling Sovon & Vogelbescherming (26-27) Klapekstertelling

Februari

- (16) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, steekproeftelling Wadden (23) Slaapplaatstelling Grote Zilverreiger en Wulp

Maart

- (1) Geen broedvogelformulieren ontvangen? Neem contact met Sovon op. (16) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, Slaapplaatstelling Grutto, Scholekster, Kemphaan (23) Slaapplaatstelling Aalscholver

April

- (6) Slaapplaatstelling Grutto, Scholekster, Kemphaan (13) Watervogeltelling monitoringgebieden, telling Brandgans

Zeldzame broedvogels in 2012: veel Witwangsterns en Kleinst Waterhoentjes en de eerste Pontische Meeuw

Witbandkruisbekken,
Terschelling, 25 april 2012.
Foto: Arie Ouwerkerk

Eind oktober kwamen traditiegetrouw de districtskoördinatoren zeldzame broedvogels en kolonievogels bij elkaar, dit keer in Camperduin NH. Hieronder een greep uit de broedvogelnieuwtjes die er werden uitgewisseld, aangevuld met informatie van o.a. internet en Dutch Birding. Een deel van de vermelde gevallen is nog niet geverifieerd en het overzicht is natuurlijk zeer onvolledig. In het broedvogelrapport is te zijner tijd alles na te lezen.

Nieuw voor Nederland

Sinds enkele jaren bevindt zich bij het stuwcomplex in de Nederrijn bij Amerongen Ut een kleine kolonie Kleine Mantelmeeuwen en Zilvermeeuwen met in zowel 2011 als 2012 tevens een mengpaar Geelpootmeeuw (man) met Zilvermeeuw. Op 3 maart 2012 baltste een geringde (al dan niet helemaal zuivere) vijfde kalenderjaar man **Pontische Meeuw** met een adulte vrouw Zilvermeeuw. Na copulatie (10 maart) duurde het tot 27 april voor er serieuze nestbouw begon. Op 2 mei zaten beide partners afwisselend op het nest dat op 16 en 25 mei 3 eieren bevatte. Half juni werd een jonge hybride Pontische Meeuw gezien. Deze 'eerste voor Nederland' bleef tot in de tweede week van augustus aanwezig (www.birdingwageningen.blogspot.nl).

Niet succesvol was de eerste broedpoging van een paar adulte **Kuifaalscholvers** nabij Neeltje Jans Zl. Op 20 maart 2012 bleef één adult anderhalf uur op een nest zitten. De partner bracht wier en stokjes aan die door de broedende vogel in het nest werden verwerkt. Een derde adulte Kuifaalscholver (met Schotse kleuring) werd fel verjaagd. De volgende dag lag een rood touw dat de Kuifaalscholvers in hun nest hadden verwerkt even verderop in het nest van een Grote Aalscholver. Het is onduidelijk of er ooit eieren in het Kuifaalscholver-nest lagen. Op deze voor Nederlandse begrippen opmerkelijke broedplek (strekdam) nestelen vanaf 1999 'gewone' Aalscholvers en werd in 2008 het eerste zekere broedgeval van een Grote Aalscholver in ons land vastgesteld. Ook in 2009-12 broedden er Grote Aalscholvers (resp. 2-3, minimaal 5, 6 en 2 paren) op de voor deze ondersoort enige jaarlijkse broedplek in Nederland. In 2010 werd er in de kolonie ook al eens een baltzend paar Kuifaalscholvers gezien, maar zonder nestbouw.

Spectaculaire waarnemingen in nieuwe moerasgebieden

Eén van de hoogtepunten van 2012 was ongetwijfeld de vestiging van 26 paren

Witwangsterns in de Kropswolder-buitenpolder nabij het Zuidlaardermeer Gr, die in totaal circa 60 jongen grootbrachten. Broedgevallen zijn alleen bekend uit 1938 (9), 1945 (9), 1958 (15), 1965 (7), 1997 (nest met uitgevlogen jong Noordelijke Randmeren) en 1999 (mislukt nest Soerendonks Goor NB).

In een ander nieuw moerasgebied, De Onlanden Dr nabij het Leekstermeer, verbleven recordaantallen **Kleinst Waterhoentjes**. In de nacht van 17-18 juni werden er maar liefst 20-25 gehoord! Wellicht aangespoord door deze aantallen gingen ook elders waarnemers 's nachts op zoek, met positief resultaat in ZW-Drenthe (1 roepende vogel), Overijssel (1), Gelderland (1), Flevoland (1), Noord-Holland (3-4 territoria op 2 locaties waarbij minimaal één paar met jongen), Zuid-Holland (3 gebieden met steeds 1 roepende vogel) en Noord-Brabant (paar met 3 pullen). De nachtbezoeken leverden ook mooie aantallen **Porseleinhoentjes** op in bijv. De Onlanden (15) en de Westbroekstermadepolder nabij het Zuidlaardermeer Gr (13, hier ook meer dan 100 paren Geoorde Fuut!) en zelfs enkele **Klein Waterhoentjes** (mannetje nabij Arnhem, 2 mannetjes en 1 vrouw in De Wieden Ov). Op het goede **Steltkluten**-jaar 2011 (24 paren, 7e aantal ooit voor ons land, zie Limosa 2012-3) volgde opnieuw een behoorlijk goed jaar met minimaal 14 paren verdeeld over Groningen (2), Friesland (1), Drenthe (1), Flevoland (minimaal 3), Zuid-Holland (3-4), Zeeland (3) en Limburg (1 bij Arcen met de eerste vliegvlugge jongen in ruim een halve eeuw voor deze provincie).

Zeer zeldzame broedvogels

In ZW-Drenthe broedde voor het achtste opeenvolgende jaar een paar **Wilde Zwanen** (6 eieren, 5 pullen waarvan geen enkele vliegvlug werd). De enige broedplek van **Nonnetjes** in ons land (Friesland) was voor het derde opeenvolgende jaar bezet: één nest werd verlaten en in twee andere nesten lagen 8 of 9 eieren. **Zeearenden** broedden succesvol in het Lauwersmeer, de

Velduil, Reiderwolderpolder, 3 mei 2012.

Foto: Jan Altena

Witwangstern met nestmateriaal boven broedplaats.

Groningen, 27 mei 2012. Foto: Cock Reijnders

Randmeren, de Oostvaarserplassen en de Biesbosch (zie Sovon-Nieuws 2012-3: 12-13). Zowel het aantal broedparen als het aantal uitgevlogen jongen (5) is een record. In de Achterhoek bracht een paar **Rode Wouwen** een jong groot. In het Dwingelderveld Dr kropen voor het eerst (2) jonge **Kraanvogels** uit het ei. In het 'Kraanvogelbolwerk' Fochteloërveen broedden voor het eerst 4 paren en was een vijfde paar (territoriaal) aanwezig; van de 7 jongen werden er 3 vliegvlug. Sinds de vestiging in 2001 zijn ieder jaar, behalve in 2011, jongen geboren. Paren elders in het land (o.a. Engbertsdijksvenen Ov) waren niet succesvol.

Tellers op het eiland De Kreupel in het IJsselmeer vonden een pul van een **Dwergmeeuw** en liefst 3 nesten van de **Pijlstaart**. Vrouwtjes Pijlstaart met 5 resp. 11 jongen werden gezien nabij Hardenberg Ov en langs de Friese Waddenkust.

De **Oehoe** is nog steeds een zeer zeldzame broedvogel, maar de aantallen nemen wel langzaam toe. In 2012 waren er zeker 10 paren. Nieuw waren broedgevallen in Noord-Brabant (grondnest) en Twente. In Den Haag verbleef het gehele voorjaar een roepend (wild?) mannetje in de omgeving van een tam vrouwtje Oehoe. Een paartje **Hoppen** bracht 2-3 jongen groot in Noord-Limburg (foto in Sovon-Nieuws 2012-3: 6-7), het eerste geslaagde broed-geval sinds 1995 (Noord-Brabant). Opnieuw broedden er **Bijeneters** in ons land (2 succesvolle broedgevallen, Overijssel). Deze aansprekende soort broedde deze eeuw in 9 van de 13 jaren in ons land. In de 20e eeuw werd slechts drie maal gebroed (1964, 1965 en 1983).

Op de Veluwezoom was vanaf 10 juni tot en met 9 juli een zingende **Bergfluits** aanwezig. Op 30 juni vloog de vogel continu met voer (langpootmuggen, nachtvlinders, rupsen) naar een nest en later werden er tenminste twee jongen gezien. Ondanks langdurig observeren bleef onduidelijk of

de partner eveneens een **Bergfluits** betrof dan wel een **Fluits**.

Uit de regio

Opvallend is het mengpaar **Blauwe Reiger x Grote Zilverreiger** in een Blauwe Reigerkolonie in de Achterhoek. Voor zover bekend zijn er geen jongen grootgebracht. Zulke mengparen zijn in ons land eerder vastgesteld en waren deels ook succesvol (Oostvaardersplassen, Nieuwkoopse Plassen). De Werkgroep **Grauwe Kiekendief** spoorde 44 paren **Grauwe Kiekendieven** op (2011: 63), waarvan de meeste op de uitgestrekte akkers in Groningen. In België broedde de soort voor het eerst sinds 12 jaar. Opvallend zijn ook een broedgeval van een paar **Blauwe Kiekendieven** in een tarweakker bij Nieuwolda Gr en de vestiging van zeker 10 paren **Velduilen** op de akkers in Oost-Groningen.

In een bos in Drenthe en op twee plekken op de Veluwe riepen **Ruigpootuilen**. Dankzij de inspanning van een groot aantal vogelaars lukte het ook in 2012 weer de **Middelste Bonte Specht** in beeld te brengen in Twente (in 2009-2012 resp. 54, 87, 125 en 153 territoria). Gerichte zoekacties in de regio Nijmegen leverden zeker 16 territoria op, een verdubbeling ten opzichte van 2011, waarbij de nieuwe locaties in de Ooijpolder en de Betuwe opvallen. In de Achterhoek worden steeds meer bossen bezet en werden 65-70 territoria gevonden (2011: 59) en in Limburg tenminste 130 (2011: 129). Tekenend voor de uitbreiding zijn voorts de 6 territoria op de Noord-Veluwe.

In de Dordtse Biesbosch werden maar liefst 64 **Cetti's Zanger**-territoria gekarteerd (eerste in 2007; 59 in 2011). En wie had 10 jaar geleden gedacht dat de soort in ons land een 'stadsvogel' zou worden (7 territoria in Dordrecht en 1 in Vliissingen). Van een broedende **Raaf** op de Veluwe of Utrechtse Heuvelrug kijken we niet op, maar anders wordt dat bij succesvolle

broedgevallen in Zuid-Holland (omgeving Wassenaar, 2 uitgevlogen jongen) of Noord-Brabant (nabij Uden, 3 uitgevlogen jongen, foto in Sovon-Nieuws 2012-2). In beide provincies gaat het om de eerste broedgevallen van 'wilde vogels' in een eeuw tijd.

Na 15 jaar werd het 'parrotbill-mysterie' van Limburg opgelost. Na meldingen van diksnavelmezen sinds 1997 (incl. een nestvondst) werden dit voorjaar in het Leudal eindelijk goede foto's gemaakt van twee alarmerende adulte vogels en minimaal twee pas uitgevlogen jongen waaruit bleek dat het om **Bruinkopdiksnavelmezen** gaat, een exoot afkomstig uit Oost-Azië verwant aan onze **Baardman**. Het is aannemelijk dat het ook bij eerdere waarnemingen om deze soort ging die tevens in Noord-Italië broedt.

Diep in de gevarezone

In het voorjaar werden op de Sallandse Heuvelrug slechts 2 **Korhanen** en 8 **Korhennen** geteld. Op 1 mei werden 5 Zweedse vogels uitgezet in het gebied (4 hanen en 1 hen) waarvan een duo begin juli nog leefde. Uit een persbericht bleek dat er dit jaar 28 jongen zijn geteld, die echter alle op een leeftijd van ongeveer een week stierven. Voor de **Duinpieper** is het doek jaren geleden al gevallen. Opvallend was daarom de melding van een zingende vogel eind juni op de Veluwe. Vervolgwaarnemingen bleven echter uit. De **Kuifleeuwerik** houdt nog net stand, met dit jaar zingende vogels in Eindhoven (voor de datumgrenzen), een langdurig zingende vogel in Den Bosch en een tweetal bij Venlo (waarbij een exemplaar met nestmateriaal op 3 juni).

Nadat in 2011 'zomaar' weer broedende **Grauwe Gorzen** op akkers in Groningen werden gevonden (8 territoria) doken dit jaar gorzen op in Gelderland (3 territoria met ook uitgevlogen jongen nabij Brakel, 1 territorium Loowaard bij Duiven). Deze territoria sluiten mooi aan bij het wat talrijker voorkomen dit jaar stroomopwaarts

Eerste resultaten Jaar van de Grauwe Klauwier

langs de Rijn in Duitsland. Meldingen uit Groningen bleven uit.

Toekomst?

Enkele jaren geleden leek het eigenlijk nog onmogelijk. Maar, gezien de spectaculaire aantalsontwikkeling in Zuid-Europa (zie een komend nummer van Limosa), wie weet kunnen we over enkele jaren de **Zwarte Ibis** begroeten als nieuwe broedvogel? Twee ibissen (wellicht een paar) verbleven langere tijd in de Kropswolderbuitenpolder waarbij één van de ander een tak aanbood. In juli werden in het Veluwemeer twee adulte en twee (vliegvlugge) 'juvenile' **Visarenden** gezien (15 juli) met twee en drie dagen later 3 vogels bij elkaar. Intrigerende waarnemingen maar aanwijzingen voor een lokaal broedgeval ontbraken. Hetzelfde was het geval bij een in Drenthe overzomerende tweede kalenderjaar man **Steppiekiekendief** en bij **Grote Zaagbekken** in het Haringvliet ZH (9 juveniele, maar vliegvlugge, vogels in augustus; in 2011 werd er ook al een vrouwtje met 10 vliegvlugge jongen gezien). Op Terschelling verbleven van 25 april tot 3 juni twee **Witbandkruisbekken**, vermoedelijk een paar, maar aanwijzingen voor een broedgeval ontbraken ook hier (dit in tegenstelling tot Denemarken waar het eerste succesvolle broedgeval plaatsvond).

Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag zo snel mogelijk. Het rapport over 2011 valt komend voorjaar bij alle tellers van zeldzame soorten in de bus als dank voor hun inspanningen.

Tot slot wil ik graag alle districts-coördinatoren, tellers, werkgroepen en terreinbeheerders bijzonder bedanken voor hun inspanningen in 2012!

● **Arjan Boele**

Nu het veldwerk erop zit en ruim de helft van de telgegevens is ingevoerd, kunnen we een eerste overzicht geven van hoe het 'Jaar van...' er voor de Grauwe Klauwier heeft uitgezien.

Toe- en afnames

Er zijn flinke verschillen in aantalsontwikkeling tussen gebieden. Voor het Bargerveen, kerngebied van het eerste uur, werd op basis van de slechte conditie van nestjongen in 2011 voorspeld dat hoogstens 10% van hen dit jaar zou terugkeren. Dit bleek goed te kloppen! Zo'n lage terugkeer kan de populatie niet op peil houden. Deze daalde dan ook van 55 naar 45 broedparen, de laagste stand sinds 2007. In andere delen van Drenthe was het beeld variabel: in sommige gebieden werden meer klauwieren vastgesteld dan het jaar daarvoor, in andere gebieden waren het er minder.

Maar liefst 22 broedparen werden vastgesteld op de Doornspijkse Heide e.o. (Noord-Veluwe), duidelijk meer dan de 17 van vorig jaar. In de Achterhoek werden 7 territoria gevonden (5 in 2011), in Twente 12 (6 in 2011, maar nu iets intensiever onderzocht). Ook in Limburg werden fors meer Grauwe Klauwieren gevonden: 44 tegen 33 in 2011 (Ruud van Dongen). Nieuwe locaties met geslaagde broedgevallen werden hier vastgesteld bij o.a. de Mariapeel en De Zoom (Nederweert).

Al met al kan het broedseizoen, voor zover onze informatie nu reikt, het beste worden omschreven als 'licht in de plus'; het beeld is in ieder geval duidelijk positiever dan we in eerste instantie dachten. In het 'Jaar van...' is ook beter gezocht naar de aanwezigheid van klauwieren buiten de bekende kerngebieden. Er werden 66 gebieden 'geclaimd' die niet eerder of niet recent werden onderzocht. Dit leverde in totaal 17 territoria op.

Variabel broedsucces

In het Bargerveen bracht 75% van de paren succesvol jongen groot. Met een gemiddelde van 3,2 jongen per broedpaar lag het broedsucces zelfs iets hoger dan in voorgaande jaren. Ook de conditie van de jongen was heel redelijk, met maar ongeveer 5% ondervoede nestjongen. Op basis van deze getallen wordt verwacht dat de populatie in het Bargerveen volgend jaar minstens even groot zal zijn als die in 2012, of wellicht licht kan toenemen. Ook op de Doornspijkse Heide was het broedsucces goed met gemiddeld 3,1 jongen per broedpaar.

In andere delen van Drenthe ging het minder goed. Anders dan in andere jaren bleken sommige (met mos beklede) nesten zodanig verzadigd te raken met regenwater dat deze uit de neststruik vielen. Ook werd een nest gevonden waarbij een vrouwtje op dode jongen zat. Daarnaast werden nesten aangetroffen met maar een of twee eieren, wat normaliter zelden voorkomt. Hoewel de definitieve cijfers nog niet zijn berekend, was in delen van Drenthe zowel de conditie van de jongen als het gemiddelde broedsucces zodanig laag dat hooguit 10% van de jongen gaat terugkeren. In dat geval zou volgend jaar een krimp van de populatie kunnen optreden. Ook in Limburg lag het broedsucces onder het gemiddelde: 65% van de paren was succesvol, tegen 73-78% in de vier jaren daarvoor (Ruud van Dongen).

Bijzonder

Elk jaar kent zijn bijzonderheden. Zo werd dit jaar één van de grootste verplaatsingen ooit binnen Nederland geconstateerd. Een gekleurde broedvogel uit het Drentse Holttinge vestigde zich bijna 60 km verderop op de Doornspijkse Heide. In het Dwingelderveld hield zich een vogel op die twee jaar eerder uit het ei kroop in het Bargerveen, op zo'n 45 km. In 2012 bleken twee vogels de respectabele leeftijd van zeven jaar te hebben bereikt: een mannetje in het Bargerveen en een vrouwtje elders in Drenthe. Bijzonder, want pas eenmaal eerder was er in Nederland een zo oude Grauwe Klauwier vastgesteld.

● **Marijn Nijssen (Stichting Bargerveen) & Joost van Bruggen (Sovon)**

Midwintertelling van watervogels in januari 2012: gewoon weer mild

Tussen 13 en 16 januari 2012 gingen ongeveer 1600 vogelaars op pad om watervogels te tellen. Dit gebeurde in het kader van de 46e midwintertelling, die deel uitmaakt van een internationale telling om de overwinterende watervogels in de hele flyway in kaart te brengen. In tegenstelling tot de afgelopen drie jaren liet deze winter een normaal, mild weertype zien. De vraag was of ook de vogels daarmee weer een gebruikelijk beeld lieten zien?

Weer eens zacht winterweer

De midwintertelling van 2012 viel onder weersomstandigheden zoals we deze eeuw al vaak hebben meegemaakt, met zacht weer vanaf de herfst als aanloop. In november zorgden hogedrukgebieden voor een zonnige en vooral erg droge maand met vrijwel normale temperaturen. In december voerde een westelijke stroming aan de lopende band lagedrukgebieden aan met extreem zachte temperaturen en veel neerslag. De gemiddelde maandtemperatuur lag bijna drie graden boven het gemiddelde. Dit weerbeeld zette zich voort in januari. Bovendien woedde op 3 en 5 januari aan de kust een storm - kracht 9 - met op de laatste datum zeer zware windstoten. Tot aan het begin van de midwintertelling was er dus eigenlijk geen vorst van betekenis geweest. De laagste temperatuur tot dan toe was $-1,9^{\circ}\text{C}$. Net vóór de telling daalden de temperaturen en aan het einde van de telperiode werd 's nachts lichte tot matige vorst gemeten. Overdag bleef de temperatuur net boven het vriespunt steken. Het telweer was op veel plaatsen ideaal met flink wat zon en weinig wind. De echte koude kwam pas twee weken later en leidde bijna tot een Elfstedentocht.

Dalers en stijgers

In totaal werden in januari 2012 ruim 5,45 miljoen watervogels geteld. Een dikke half miljoen meer dan het voorgaande jaar en het hoogste aantal sinds het begin van de midwintertelling. Veel soorten werden in bovengemiddelde aantallen geteld. Daartegenover stonden maar weinig soorten met relatief lage aantallen. In 2012 waren er 54 soorten waarvan meer dan 1000 exemplaren werden geteld (tabel 1). Bij 15 van deze soorten waren de aantallen vergelijkbaar (<10% verandering) met het vijfjarig gemiddelde, bij ruim de helft (33) was het aantal hoger en bij slechts 6 juist lager. Het zachte weer verleide duidelijk veel soorten die normaliter deels of geheel buiten onze grenzen overwinteren om dit bij ons te doen.

Zeevogels

Erg bemoedigend waren de relatief hoge aantallen Eiders en Zwarte Zee-eenden. Ze

hebben het in heel Europa zwaar te verduren, met sterk dalende aantallen in een groot deel van de verspreidingsgebieden, waaronder het bolwerk de Oostzee. Enkele meeuwen waren in 2012 bovengemiddeld vertegenwoordigd in de telresultaten. De Drieteenmeeuw kwam zelfs met stip in de 1000+ lijst (tabel 1). De relatief hoge aantallen hangen samen met twee januari-stormen vrij kort voor de telling. De aanblik van 2450 Drieteenmeeuwen (van 4200 landelijk getelde ex.) op de noordwestpunt van de Vliehors moet indrukwekkend zijn geweest! Op dezelfde plek verbleven ook nog eens 13 Dwergmeeuwen en ruim 800 Grote Mantelmeeuwen. Naast de vogels van de Vliehors werden veel Drieteenmeeuwen gezien op de rest van het Noordzeestrand op Vlieland (ruim 400), in de haven van Scheveningen (250) en bij de Hondsbossche Zeewering (240). Kleine Burgemeesters kenden een influx (zie Sovon-Nieuws 2012-1), wat 17 ex. opleverde. Pas zeven keer eerder was deze soort gezien tijdens de voorgaande 45 midwintertellingen, nu werden er alleen al 4 in de Eemshaven geteld. Het aantal Grote Burgemeesters (8) verschilde minder spectaculair van de voorgaande tellingen (0-7). De Zeekoet was niet noemenswaardig talrijker dan anders, maar het aantal Alken (21) werd niet eerder behaald. Grote (12), Kleine (1) en Middelste Jager (4) werden in wat hogere aantallen geteld dan normaal. De 135 getelde Roodkeelduikers, daarentegen, staken niet alleen schril af tegen het record van ruim 1600 in 2008, maar bleven ook nog eens ver onder het vijfjarig gemiddelde.

Veel soorten in de plus

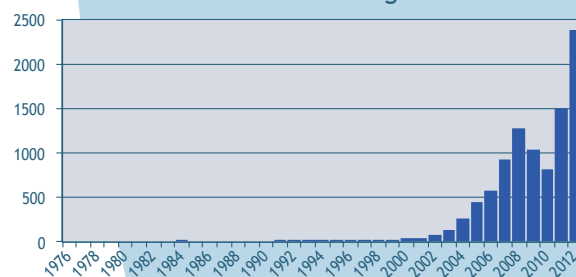
Het zal niet verbazen dat wintergevoelige soorten, dankzij het uitblijven van vorst, weer een stuk talrijker waren dan tijdens de afgelopen midwintertellingen. Soorten waarvan de aantallen in de voorgaande drie tellingen sterk daalden, stonden nu enorm in de plus. Van de Goudplevier werden in 2012 zo'n 94.000 vogels geteld, wat meteen het hoogste aantal was sinds 1995. Ook de Kievit liet weer eens een fors getal optekenen (222.000).

Grondeledende vertrekken doorgaans snel bij vorst, omdat de ondiepe wateren

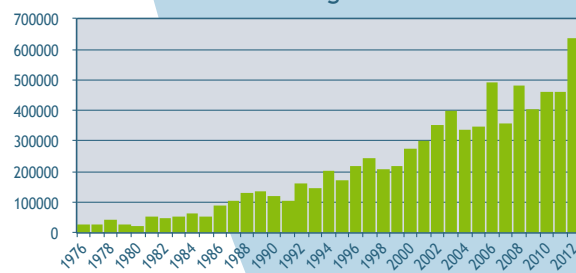

Brandganzen. Foto: Hans Gebuis

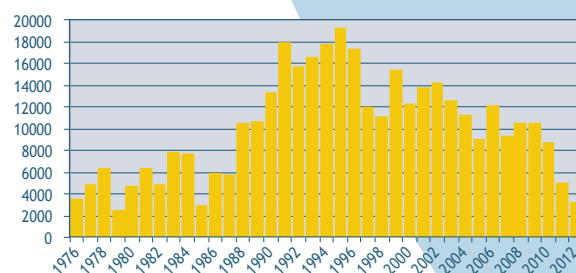
Grote Zilverreiger

Brandgans

Kleine Zwaan

Figuur 1. Getelde (voorlopige) aantallen van Grote Zilverreiger (a), Brandgans (b), en Kleine Zwaan (c) tijdens de midwintertellingen van 1976-2012. De telinspanning kan van jaar tot jaar wat variëren.

Tabel 1. Getelde aantallen in januari 2012 (voorlopige cijfers) in vergelijking met het gemiddelde van de voorgaande vijf midwintertellingen (afgerond). Weergegeven zijn de soorten met meer dan 1000 ex. in januari 2012.

Soort	2012	gemiddelde 2007-2011
Dodaars	4.140	3.300
Fuut	14.097	16.600
Geoorde Fuut	1.469	1.100
Aalscholver	32.317	24.200
Grote Zilverreiger	2.386	1.100
Blauwe Reiger	6.708	6.100
Knobbelzwaan	26.514	24.400
Kleine Zwaan	3.288	7.500
Toendrarietgans	119.244	114.300
Kleine Rietgans	2.183	2.000
Kolgans	791.957	598.600
Grauwe Gans	359.646	295.800
Soepgans	10.559	9.400
Grote Canadese Gans	24.788	17.100
Kleine Canadese Gans	1.047	1.000
Brandgans	639.391	337.500
Rotgans	44.357	33.700
Nijlgans	19.326	13.100
Bergeend	61.625	40.700
Smient	618.789	640.000
Krakeend	42.272	27.000
Wintertaling	70.831	23.900
Wilde Eend	302.947	334.300
Soepeend	12.901	14.200
Pijlstaart	18.678	15.700
Slobeend	7.757	5.800
Tafeleend	30.001	23.400
Kuifeend	153.001	141.200
Topper	64.931	70.000
Eider	99.418	71.300
Zwarte Zee-eend	59.860	18.800
Brilduiker	11.732	10.200
Nonnetje	1.754	3.400
Middelste Zaagbek	9.059	7.500
Grote Zaagbek	6.010	10.600
Waterhoen	10.274	14.300
Meerkoet	221.101	221.800
Scholekster	169.248	158.000
Kluut	1.429	3.200
Goudplevier	93.845	22.800
Zilverplevier	19.288	19.600
Kievit	221.702	96.600
Kanoet	60.507	49.500
Drieteenstrandloper	12.589	9.300
Bonte Strandloper	211.169	211.500
Rosse Grutto	63.971	53.600
Wulp	157.537	138.400
Tureluur	12.431	11.800
Steenloper	4.655	4.600
Kokmeeuw	213.838	189.800
Stormmeeuw	225.602	192.400
Zilvermeeuw	156.692	91.100
Grote Mantelmeeuw	10.437	6.400
Drieteenmeeuw	4.197	80

Drieteenmeeuw, Zuidpier IJmuiden, 24 november 2007. Foto: Arie Ouwerkerk

die ze nodig hebben als eerste dichtvriezen. Dat daar nu geen sprake van was, bleek bijv. uit het aantal van 71.000 Wintertalingen, een record en een stijging van 197% ten opzichte van het vijfjarig gemiddelde. Door het extreem zachte weer is vermoedelijk een flink deel dat normaliter wegtrekt naar Groot-Brittannië, de Atlantische kust van Frankrijk en het Iberisch Schiereiland, bij ons blijven hangen. Ook het aantal Krakeenden vormde een record, maar bij deze soort past dit in de langjarige en nog steeds oplopende trend. De Slobeend was aanwezig in een voor zachte winters gebruikelijk aantal, dat een stuk hoger is dan het door koude winters gedomineerde vijfjarig gemiddelde.

Een soort die een almaar doorgaande toename laat zien is de Grote Zilverreiger. Bijna jaarlijks wordt het aantal van het voorgaande jaar weer verbroken, met uitzondering van een dipje tijdens de tellingen van 2009 en 2010. Inmiddels gaat de lijn weer steil omhoog (figuur 1) met liefst 2400 getelde ex. in januari 2012. De vraag rijst wanneer er een afvlakking zal komen. Inmiddels is het een wijd verbreide soort in vrijwel het gehele land minus de beboste gebieden op de hoge gronden. Opvallend is het nog altijd vrij schaarse optreden op de Waddeneilanden en in grote delen van de Zoute Delta.

Ook de aantallen van de Brandgans blijven maar stijgen, met zelfs een recente versnelling. Inmiddels is het met 640.000 exemplaren, na de Kolgans, de meest getelde soort tijdens de midwintertelling. De soort heeft zich vooral sterk uitgebreid in Laag-Nederland en dan met name in Noord- en Zuid-Holland. De verspreiding in de oorspronkelijk kerngebieden van tien jaar geleden, het noordelijk Deltagebied en Friesland, is flink verdicht. Ook in het rivierengebied is de soort inmiddels een algemene verschijning, vooral in het tweede deel van de winter. Het suggereert dat het rivierengebied als overloop fungeert voor de kerngebieden in het westen en noorden.

Enkele soorten in de min

Een van de grootste zorgenkindjes is de Kleine Zwaan. Het aantal overwintersaars was met 3300 exemplaren dramatisch laag.

Er is dus nog geen eind gekomen aan de jarenlange afname, die vooral veroorzaakt wordt door onvoldoende aanwas van jonge vogels. Het aantal Waterhoentjes lag vorig jaar op hetzelfde lage niveau als na de strenge winters midden jaren negentig. Dit jaar werden er weer wat meer geteld, maar nog lang niet zoveel als gemiddeld. In de jaren tachtig en negentig zagen we dat het ongeveer drie jaar kostte om te herstellen van strenge winters.

Na enkele koudere winters met flinke aantallen Grote Zaagbekken en Nonnetjes bleven deze soorten nu weer grotendeels in het Oostzegebied. Bij de Grote Zaagbek is dat normaal voor een zachte winter, bij het Nonnetje tekent zich een trend af. De aantallen nemen in zachte winters steeds verder af en kwamen ook tijdens de recente koudere winters niet meer zo hoog als tijdens piekwinters in de vorige eeuw.

Oproep

Dit verhaal kon alleen tot stand komen door de inzet van de vele, vaak vrijwillige tellers. Bent u hierdoor enthousiast geworden? We zijn altijd op zoek naar nieuwe tellers. De midwintertelling is de meest eenvoudige watervogeltelling, de telling is maar één keer per jaar en men hoeft er helemaal niet ver voor weg te gaan. Ook vijvers en wateren in een stad of dorp zijn interessant! Mensen die graag mee willen doen, kunnen via het digitale portaal <http://s1.sovon.nl/default.asp?id=853> kijken welke gebieden vacant zijn. Deze kunnen, indien ingelogd, direct geclaimd worden. Natuurlijk is opgave ook mogelijk bij een van de regiocoördinatoren of de landelijk coördinator.

Iedereen bedankt

Heel veel dank gaat uit naar de vrijwillige tellers die in januari 2012 de moeite namen om één of meer gebieden te tellen. Ook enkele instituten en terreinbeheerders, die gegevens van vaak grote en belangrijke gebieden beschikbaar stelden, worden hartelijk bedankt.

Mennobart van Eerden (Groningen, 1954) is ecooloog bij Rijkswaterstaat. 'Omdat zijn werkgever onder andere het IJsselmeer beheert, houdt hij daar ook de stand van de vogels bij. Al meer dan dertig jaar vliegt hij iedere maand een vast parcours over het water. "Vogels herkennen van boven vergt wat training, maar inmiddels steek ik wel mijn handen in het vuur voor mijn determinaties en ook voor de aantallen."

I
N

Toppers uit de lucht

Het begint nog bescheiden. Zodra de vierpersoon Cessna pal tegen een snijdende noordoosten wind in is opgestegen van Vliegveld Lelystad, en met een flauwe bocht boven de haven komt, dicteert Van Eerden zijn collega Mervyn Roos: "Eén Fuut, ... vier Kuifeend, ... twee Krakeend, ... zes Wilde, ..." Onophoudelijk heeft Van Eerden de kijker aan zijn ogen en even onophoudelijk klinken de namen van watervogels over de headset van het vliegtuig. "POB is four, leaving the circuit for survey Rijkswaterstaat", zegt de piloot nog net tussen twee Tafeleenden door tegen de vluchtverkeersleiding, om aan te geven dat deze vlucht van vier personen voor onderzoeksdoeleinden is vertrokken.

Het ochtendronde voert ons tegen de klok in langs de Friese IJsselmeerkust, langs de Afsluitdijk naar het westen en vervolgens langs West-Friesland en de dijk Enkhuizen-Lelystad weer terug. Op het kaartje dat Roos voor zich heeft staan diverse herkenningspunten gemarkeerd, die aangeven wanneer hij zijn invulformulier moet wisselen voor een volgend traject. Op verschillende plekken staan ook ovaal getekend. Op die plaatsen maakt de piloot een extra rondje richting het centrum van het meer om ook de vogels midden op het water mee te pikken.

Dat die extra rondjes niet voor niets zijn blijkt ter hoogte van de Steile Bank. Het water van het IJsselmeer staat zó hoog dat er van de zandplaten die het eigenlijke watervogelreservaat vormen niet veel over is. De hoogste eilandjes worden nog net zichtbaar gemaakt door een massa Aalscholvers die er pootje staan te baden. Iets verder uit de kust zwemt een grote groep Zaagbekken, ruim tweehonderd Grote en Middelste Zaagbekken en ook nog een clubje Nonnetjes door elkaar. "Deze groep kun je vanaf de kant nooit zien", weet Van Eerden. "Het is dus echt nuttig om vanuit een vliegtuig te tellen. Ook vanuit een boot zou je dit nooit kunnen doen, dan gaat de hele boel de lucht in. Wij verstoren af en toe ook wel iets. We vliegen de meeste stukken op ongeveer 150 meter, en zo nu en dan zien we met name ganzen de lucht in gaan. Maar wat mij betreft is er geen alternatief voor deze telmethode."

Olie op de golven

Het echte spektakel komt in zicht als we de Afsluitdijk onder enige tijdsdruk zijn langs gevlogen. "De luchtmacht heeft vandaag een flinke sector afgesloten vanwege vlieg oefeningen", vertelt de piloot, "dus we kunnen hier niet blijven treuzelen." Iets verderop, net ten noorden van het vogeleiland De Kreupel, worden de schuimstrepen op het water in een grote cirkel onderbroken. Pas als we nog veel dichterbij zijn blijkt waarom: de oostenwind wordt hier gebroken door een immense groep Toppereenden. "Kun je wat hoger vliegen?", vraagt Van Eerden aan de piloot, "voor het overzicht." Zonder kijker moet je goed turen om de witte en de donkerder stipjes te onderscheiden. Door de kijker wordt de groep pas echt indrukwekkend. Als een gigantisch net van kerstlampjes liggen de eenden op schijnbaar exact afgepaste afstanden van

DE KLEI

Wetenschapjournalist Rob Buiter maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. Bijgaande foto's zijn ook van zijn hand.

elkaar in het water. Naar het noordoosten zijn het vooral de witte lampjes, aan de zuidwest kant van de groep liggen de donkere bolletjes. “De mannen houden de vrouwtjes en de jongere dieren uit de wind”, verduidelijkt Van Eerden. Het is dus duidelijk dat de strategie van de Toppers werkt. De schuimstrepen van de wind stoppen aan de bovenrand van de groep en komen een heel stuk verder aan de ‘lijzijde’ van de groep weer op het water. De eenden lijken dempende olie op de golven. Met de zon van opzij blijkt dat de eenden zelfs letterlijk olie op de golven brengen. Een flinterdunne film van gebroken kleuren waaiert als een puntige staart van de groep af. “Wat denk je”, zegt Van Eerden, “al die duizenden eendenlijven die daar liggen te poetsen. Als die allemaal een piepklein beetje vet uit hun veren op het water poetsen, is dat al gauw een zichtbare vlek.” Voor een goede schatting bestudeert Van Eerden de verdeling van mannen en vrouwen in verschillende delen van de groep, om ze vervolgens per sector te tellen. “Ik houd het voor nu op 28.000”, zegt hij na een minuut of wat, “maar ik check vanavond nog even op de foto’s.”

Stront

De kunstmatige archipel De Kreupel en zijn Aalscholvers, een paar kilometer uit de kust van Andijk, kunnen op extra aandacht van Van Eerden rekenen. Op de basaltblokken rond het eiland zitten enkele tientallen vogels te rusten. De grote massa hebben we eerder al vissend op het open water gezien. Maar dat ze graag op het eiland verblijven lijkt geen twijfel. Een groot deel van het hoofdeiland is bedekt met een zilvergrijze deken van Aalscholverstront. Iets verder naar het zuiden treffen we op het water opnieuw een groep Toppers, zelfs iets groter dan de eerste. “Houd het voor nu maar even op 32.000 eenden”, zegt Van Eerden tegen zijn collega Roos. Na ruim tweeënhalf uur vliegen zet de piloot zijn ‘kist’ weer aan de grond om bij te tanken voor het middagrondeje. “Na meer dan dertig jaar iedere maand vliegen steek ik hier wel mijn handen voor in het vuur”, zegt Van Eerden zelfverzekerd, als ik vraag hoe zeker hij is van het verschil tussen een Krakeend en een Wilde eend vanaf een hoogte van 150 meter. Toch beaamt hij: “Het is zeker een extra moeilijkheidsgraad. Ringers zullen dat ook kennen.

Zoals het determineren van een vogel in de hand iets heel anders is dan een vliegende vogel, zo moet je ook bij een vogel van boven op heel andere dingen letten. Maar onze tellingen en determinaties worden voor een deel ook geverifieerd vanaf de kant, dus ik weet inmiddels wel dat ik goed zit.”

In die ruim dertig jaar tellen zag Van Eerden met name de grote groepen duikeenden in de jaren tachtig langzaam kleiner worden om vervolgens weer te groeien. “We denken dat dat vooral te maken heeft met de slinkende hoeveelheid voedsel die van de Rijn naar het IJsselmeer komt. Daarmee daalt ook de productie van mosseltjes. Ook de hoeveelheid spiering is nog maar een fractie van wat het was. Op een gegeven moment is de Quaggamossel via het Main-Donaukanaal naar onze contreien gekomen. Die heeft voor een deel al de rol overgenomen van de instortende populatie Driehoeksmosselen. Dat zou in de toekomst nog wel eens de redding kunnen zijn voor de duikeenden. Maar het heeft natuurlijk wel iets frustrerends dat je als beheerder van dit gebied meer afhankelijk bent van toevalsfactoren zoals zo’n exotische mossel of de hoeveelheid voedingsstoffen in de rivieren, dan van de beheersmaatregelen die wij zelf kunnen uitvoeren. We kunnen nog zulke mooie moerasgebiedjes of vogeleilanden bedenken, maar als de vogels vervolgens niets te vreten hebben ...” Tegelijk zag Van Eerden in drie decennia wel een toename van soorten. “Krooneenden kwam ik in 1980 niet tegen op het Markermeer; nu wel. En ook de aantallen ganzen zijn enorm gestegen. Vanmorgen hadden we rond Friesland al een stuk of 30.000 Brandganzen. Maar ook met die ganzen en smienten is het nog even de vraag wat er gaat gebeuren nu er een langzame trend is richting minder stikstofbemesting op de weilanden. Het zijn allemaal trends die je alleen in de gaten kunt houden door iedere maand weer in dat vliegtuigje te stappen en exact hetzelfde traject op exact dezelfde manier te tellen.”

Na de lunch stappen Van Eerden, Roos en de piloot opnieuw in de Cessna voor een rondje Markermeer en Oostvaardersplassen. Ik houd het voor gezien. Als ik ’s avonds de computer aanzet springt een narrig mailtje van het ‘Amsterdams Vogelnet’ in het oog. Een forumlid schrijft: “Vandaag naar Waterland gefietst. Rond Durgerdam vloog ’s middags een klein rot vliegtuigje over, waardoor een hele groep Brandganzen de lucht in ging.” Zou het achteraf een troost zijn dat het voor de wetenschap was?

● Rob Buiter

Waar blijven toch die doortrekkende mezen?

Van Kool-, Pimpel- en Zwarte Mees worden ieder najaar overtrekkende exemplaren gezien, maar het ene jaar zijn de aantallen miniem en het volgende jaar kunnen ze een invasieachtig karakter hebben. Blijven ze na een invasie bij ons hangen?

Trektellingen en PTT

De schommelingen in aantallen overtrekkende vogels worden vastgelegd door een leger trektellers dat zijn data keurig opslaat op www.trektellen.nl, waardoor ze voor iedereen inzichtelijk zijn. Door oudere tellingen van de Landelijke Werkgroep Vogel Trektellen (LWVT) te combineren met de recentere van Trektellen.nl ontstaat een reeks vanaf 1980.

De aantallen overwinterende vogels worden door Sovon gestandaardiseerd verzameld via het Punt-Transect-Tellingen (PTT) project. Vanaf 1978 worden jaarlijks tussen 15 december en 1 januari op 20 punten langs vaste routes vijf minuten lang alle vogels geteld. Een tabel met indexen van de meeste soorten is te vinden op www.sovon.nl.

Combineren van beide datasets kan een klein beetje licht werpen op de vraag die in de titel van dit verhaal is gesteld. Vanaf 1983 is er voldoende materiaal voorhanden: in totaal van 11.473 PTT-routes (minimaal 332 per jaar) en van september-november 148.275 uren trektellen (minimaal 943 uur per najaar). Het is ongelooflijk hoeveel we met z'n allen tellen, voor dit onderzoek volcontinu 2,1 jaar PTT en 16,9 jaar trektelling!

Is er een verband?

Het grootste deel van de trek van de drie mezen vindt jaarlijks plaats binnen een periode van ongeveer vier weken. Bij de Zwarte Mees valt de piek gewoonlijk rond eind september, bij de Pimpelmees half oktober en bij Koolmees een week daarna. Tegen half december, de tijd van het PTT, is er bij geen van de soorten nog sprake van enige trek. De vogels hebben ons land dan dus verlaten, of hebben zich ergens binnen onze grenzen gevestigd om de winter door te brengen.

In figuur 1-3 zijn de jaarlijks doortrekkende aantallen weergegeven, wat aangeeft dat de variatie groot is. Bij de Zwarte Mees bedraagt het verschil tussen de jaarlijkse minima en maxima een factor >1000 (van bijna niets tot 6,2/uur), bij de Pimpelmees een factor 46 (van 0,12-5,6) en bij de Koolmees een factor 22 (van 0,11-2,4/uur).

In dezelfde figuren is de door het CBS berekende (getrimde) PTT-trend van de wintervogelaantallen weergegeven, waarbij 1980 (niet weergegeven) op 100 is gesteld.

De aantallen overwinterende Zwarte Mezen laten tussen 1983 en 2010 een behoorlijk fluctuerende, maar overwegend dalende trend zien; het aantal Pimpelmezen schommelde, maar bleef in grote lijnen gelijk; het aantal Koolmezen nam licht af.

Frappant is dat er geen enkele samenhang bestaat tussen doortrekkende en overwinterende aantallen. Zelfs de hoogste doortrekkende veroorzaken nog geen flauwe opleving van de winteraantallen.

En dus...?

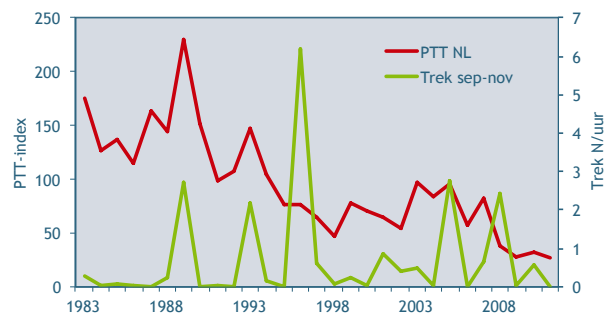
Het is niet aannemelijk dat de aantallen binnenkomende mezen dermate klein zijn dat ze wegvallen binnen de standvogel-populaties en daardoor onzichtbaar worden in de wintervogelindexen. Daarvoor zijn de waargenomen aantallen veel te groot. Aannemelijker is dat de mezenhordes dwars door en over ons land zijn gevlogen, op weg naar mogelijk beter oorden. Dat wordt bevestigd door de aantallen doortrekkers die worden gezien in België en die niet onderdoen voor de Nederlandse (zie Europa-kaartjes op Trektellen.nl). Ten zuiden van de Belgische grens wordt nauwelijks nog gedaan aan trektellen, op enkele posten langs de Franse kust na. Ook ontbreken hier gestandaardiseerde wintertellingen, zoals het PTT. Wel is te zien op het voornoemde kaartje dat de mezen niet oversteken naar Engeland. Dit wordt ondersteund door vondsten van in Nederland geringde of teruggemelde mezen (www.grieland.nl). Daarop is te zien dat alleen Koolmezen in geringe mate de oversteek maken. Voorlopig blijft het dus raden naar de locatie waar onze trekkende mezen de kerst doorbrengen, mochten ze de kerst tenminste halen. Van enige terugtrek is, althans in Nederland, in het voorjaar weinig te merken. Dat de sterfte onder de trekkende mezen groot moet zijn, lijkt geen twijfel. Het moet een slopende prestatie zijn om als mees van Rusland naar West-Europa te vliegen (en erachter te komen dat ook daar het voedsel niet voor het oprapen ligt).

Voor het meedenken dank ik Gerard Troost en Fred Hustings.

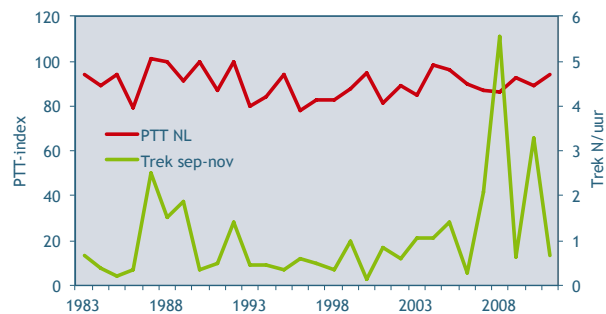
● Willem van Manen

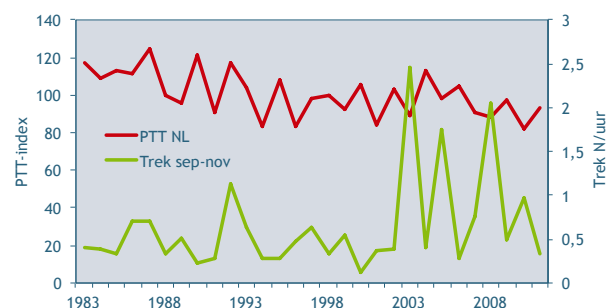
Koolmees en Pimpelmees in conflict, 11 maart 2011. Foto: Michel Geven

Figuur 1. PTT-index en de daaraan voorafgaande trek van Zwarte Mees (n/uur in september-november) in 1983-2011.

Figuur 2. PTT-index en de daaraan voorafgaande trek van Pimpelmees (n/uur in september-november) in 1983-2011.

Figuur 3. PTT-index en de daaraan voorafgaande trek van Koolmees (n/uur in september-november) in 1983-2011.

Een terugblik op het Jaar van de Boerenzwaluw 2011

Dankzij de medewerking van meer dan 1000 vrijwilligers is het Jaar van de Boerenzwaluw een groot succes geworden. Zo zijn in het kader van de Publiekstelling alleen al op ruim 2800 locaties meer dan 17.000 nesten geteld. Alle tellingen, het onderzoek en de publiciteit leverden veel resultaten op die inmiddels zijn vastgelegd in een rapport dat te downloaden is van onze website. In dit artikel blikken we kort terug op de resultaten van het Jaar van de Boerenzwaluw.

Boerenzwaluw.
Foto: Hans Gebuis.

Lichte toename aantallen

Na een afname van zo'n 50-75% sinds de jaren zestig, namen de aantallen Boerenzwaluwen tussen 1993 en 2011 weer licht toe. Zowel het Nestplaatskeuzeonderzoek, de BMP-index als het opgestelde populatiemodel tonen een positieve trend vanaf halverwege jaren negentig. Aan de recente landelijke toename zal waarschijnlijk een combinatie van factoren ten grondslag liggen. Het broedsucces nam in de periode 1992-2008 licht toe, wat deels samen lijkt te hangen met een stijging van de gemiddelde temperaturen in mei en juni. De toename kan tevens met veranderingen in nestplaatskeuze te maken hebben (zie hieronder). Mogelijk spelen ook verbeterde omstandigheden in de overwinteringsgebieden een rol: na de grote droogte in de Sahel in de periode 1972-1992 is de regenval geleidelijk iets toegenomen. Het lijkt echter geen twijfel dat de huidige broedpopulatie, ondanks het recente herstel, nog ver onder het niveau van een halve eeuw geleden ligt.

Toename paardenhouders pakt positief uit

De toename van het aantal geschikte nestplaatsen in de vorm van paardenstallen speelt een belangrijke rol in de recente aantalstoename. Uit het Nestplaatskeuzeonderzoek, waarbij dezelfde gebieden in 1993 en 2011 zijn geïnventariseerd, blijkt dat het aanbod van paardenstallen bijna vervijfvoudigd is. Omdat paardenstallen geliefde nestplaatsen vormen en een relatief hoog aantal nesten per stal herbergen, is dit een factor van betekenis. Ligboxenstallen vormen, omdat er zo veel van zijn, nog steeds een belangrijke broedplek, maar het aantal nesten hier is de afgelopen decennia afgenomen. Ligboxenstallen worden dus steeds minder aantrekkelijk als broedplek, zeer waarschijnlijk veroorzaakt door de modernisering hiervan en de strengere regelgeving omtrent veiligheid en hygiëne. Het aanbod van lage schuren, veelal gebruikt door de varkens- en pluimveehouderij, is enorm afgenomen ten opzichte van 1993. Ook dit is een uiting van de verdere modernisering en schaalvergroting in de landbouw.

Omvang broedpopulatie

Hoeveel Boerenzwaluwen broeden er in Nederland? Een vraag die vaak gesteld wordt,

maar ondanks de vele tellingen lastig blijft om te beantwoorden. Op basis van modelberekeningen, waarbij rekening wordt gehouden met landgebruik, wordt de Nederlandse broedpopulatie geschat op 232.000 – 276.000 paar. Hoge aantallen dus in vergelijking met de meest recente schatting uit de periode 1998-2000 van 100.000 – 200.000 paar. Die schatting was echter vooral gebaseerd op rondvliegende vogels en niet op systematische nestentellingen. Hoewel het materiaal voor de nieuwe schatting robuust is (nestentellingen in 369 kilometerhokken) moet ook deze als niet meer dan een ruwe aanwijzing voor het daadwerkelijke aantal broedparen worden beschouwd. Er kon geen rekening worden gehouden met het aanbod van geschikte broedlocaties (open gebouwen/objecten), wat een belangrijke variabele is voor de aanwezigheid van Boerenzwaluwen.

Sterfte eerstejaars van grote invloed

Fluctuaties in de omvang van de Nederlandse broedpopulatie worden vooral veroorzaakt door veranderingen in de overleving in het eerste levensjaar, gevolgd door de overleving van adulte vogels, het aandeel vogels dat een eerste legsel produceert en de jongenproductie per broedpaar per jaar. Dit blijkt uit het populatiemodel dat voor de Boerenzwaluw is opgesteld waarin gegevens over reproductie en sterfte zijn verwerkt. We weten echter onvoldoende over de jaarvariatie in deze belangrijke variabelen. Naast de omstandigheden in de broed- en jongenfase moeten de condities tijdens de voorjaarstrek (en wellicht ook de overwinteringsgebieden) meer aandacht krijgen, evenals in de periode rond en na het uitvliegen van de jongen. Een analyse uitgevoerd door het Vogeltrekstation laat namelijk een sterftepiek zien onder eerstejaars Boerenzwaluwen kort na het uitvliegen. Mogelijk hangt dit samen met tekortschietende foerageeromstandigheden.

Bedankt tellers!

Onderzoek aan Boerenzwaluwen, zoals uitgevoerd in dit 'Jaar van', is tijdrovend en allesbehalve eenvoudig. Daarom een welgemeend woord van dank aan de tellers die deze gigantische klus klaarden. Ze hebben belangrijke bouwstenen verzameld voor meer kennis over en betere bescherming van Boerenzwaluwen.

● Loes van den Bremer

Vogelbescherming en Sovon slaan jaarlijks de handen ineen om speciale aandacht aan een vogelsoort te besteden. In 2013 is dat de Patrijs.

Waarom een Jaar van de Patrijs?

De Patrijs is een kenmerkende soort van het landelijk gebied. Bijna iedereen heeft wel eens een paartje gezien, met het mannetje waakzaam rechtop, of een voedsel zoekend groepje in de sneeuw. Toch worden zulke ontmoetingen steeds zeldzamer. Net als bij veel andere vogels van het boerenland zijn de aantallen Patrijzen de afgelopen decennia sterk achteruit gegaan, zowel in Nederland als in de rest van Europa. Verschillende oorzaken lijken hieraan ten grondslag te liggen. In de periode vóór de jaren tachtig lijkt vooral de kuikenoverleving te zijn afgenomen, waarschijnlijk onder invloed van een toename in pesticidengebruik. Hierdoor verdwenen akkeronkruiden en (daarmee) insecten, het voedsel voor jonge kuikens. In dezelfde periode zorgde schaalvergroting voor afgenomen broedhabitat doordat het aantal perceelranden verminderde en de overgebleven randen smaller werden.

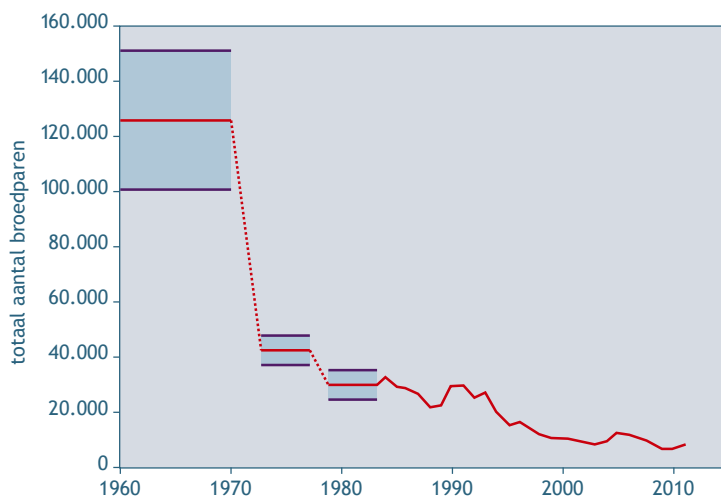
In de daaropvolgende periode namen de aantallen Patrijzen verder af. Deze afname wordt vooral toegeschreven aan toegenomen predatie van broedende hennen en nesten, naast afnemende winteroverleving van volwassen vogels. Deze factoren komen bovenop de nog steeds lage kuikenoverleving.

De Nederlandse gegevens laten een drastische afname in de jaren zeventig en tachtig zien (figuur 1). Daarna ging het verder bergafwaarts. In 1990-2010 is de Patrijs met gemiddeld bijna 7% per jaar afgenomen, met in de laatste vijf jaar zelfs een versnelling naar ca. 13% per jaar. Dit maakt de Patrijs tot de snelst achteruitgaande soort uit het akker- en weidevogelmeetnet (data Sovon).

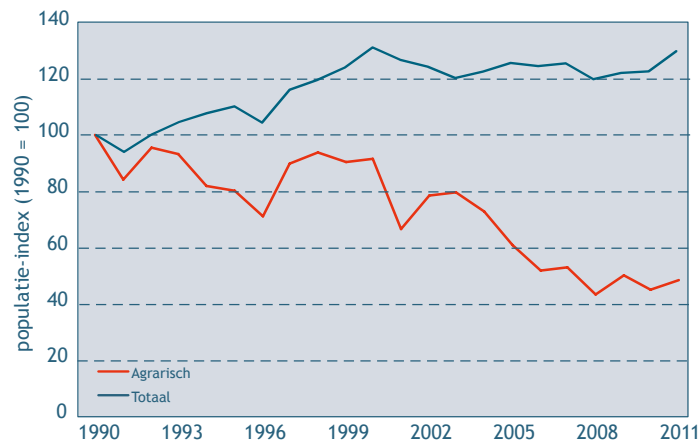
Wat kunnen we doen voor de Patrijs?

Genoeg redenen voor Sovon en Vogelbescherming om de Patrijs uit te roepen tot soort van het jaar 2013. Bovendien kan de Patrijs gezien worden als ambassadeur voor soorten uit het landelijk gebied. Naar verhouding doen deze soorten het slecht (figuur 2), wat niet verwonderlijk is gezien de sterke intensivering van de landbouw in Europa. We willen niet alleen aandacht vragen voor de Patrijs, maar ook meer kennis verzamelen ten behoeve van de bescherming van deze soort. Tellingen vormen hiervoor de basis.

De voorbereidingen voor het Jaar van de Patrijs zijn reeds in volle gang. Met hulp van vrijwillige tellers is een telmethode ontwikkeld die, naast betere schattingen van verspreiding en aantallen, een beeld moet geven van reproductie en overleving en van het biotoop waarin Patrijzen gedurende het jaar voorkomen. Deze populatietellingen worden minimaal twee keer in het jaar uitgevoerd, in de perioden 15 februari - 31 maart en in september. Daarnaast willen we in een aantal gebieden voorbeeldprojecten starten, waarin beheer ten behoeve van de Patrijs wordt uitgevoerd en getest. Alleen wanneer we weten waarom het slecht gaat met de soort en welke maatregelen effectief zijn, kunnen we de achteruitgang tegengaan. Hiervoor is uiteraard de inzet van vele mensen nodig, die we met behulp van lezingen, flyers en stickers willen bereiken. En natuurlijk met behulp van Sovon-Nieuws! Dus doe vooral mee en kijk op www.jaarvandepatrijs.nl!

Figuur 1. Het aantalsverloop van broedparen van Patrijzen in Nederland in de periode 1960-2011.

Figuur 2. Gemiddelde trend van boerenlandvogels en van alle broedvogels in Nederland (bron: Vogelbalans 2011).

Internationale slaaplaatstelling van Aalscholvers op 12 januari 2013

Slaapplaats Aalscholvers op De Kreupel, 29 september 2008.
Foto: Mervyn Roos

In het Meetnet Slaapplaatsen staat elk seizoen een soort extra in de belangstelling. Eerdere jaren waren dat Halsbandparkiet, Blauwe Kiekendief en Ransuil, ditmaal de Aalscholver.

Vraagstelling

Bij zo'n 'meeliftsoort' proberen we om zo veel mogelijk slaapplaatsen in kaart te brengen ten behoeve van een landelijke populatieschatting. De keuze voor de Aalscholver is mede bepaald door de geplande internationale slaaplaatstelling deze winter. Bij een eerdere internationale telling in 2003 werden in Europa meer dan een half miljoen Aalscholvers geteld, waarvan ruim 16.000 in Nederland (figuur 1). Tien jaar later is het natuurlijk spannend om te zien hoe het er nu voor staat. Internationale slaaplaatstellingen in de tussenliggende jaren (in 2007 en 2009) kenden niet zo'n mooie dekking als in 2003.

Goede en actuele gegevens zijn bij deze soort extra van belang vanwege regelmatig oploeiende discussies tussen natuurbeschermers en de visserijsector.

Waarom tellen op slaapplaatsen?

De aantallen die uit de jaarlijkse midwintertellingen bekend zijn, lenen zich uitstekend voor monitoring op landelijk niveau, maar minder voor het maken van een populatieschatting. Niet heel Nederland wordt immers onder de loep genomen. Het tellen op slaapplaatsen heeft als voordeel dat het aantal ook in gebieden met een verspreid voorkomen betrekkelijk eenvoudig vastgesteld kan worden. Veel van die slaapplaatsen zijn bovendien goed bekend bij ter plaatse actieve vogelaars. Omdat in hetzelfde weekend ook in de rest van Europa en Noord-Afrika een slaaplaatstelling wordt georganiseerd, is straks een nieuw overzicht van aantal en verspreiding binnen de totale populatie beschikbaar.

Teldatum

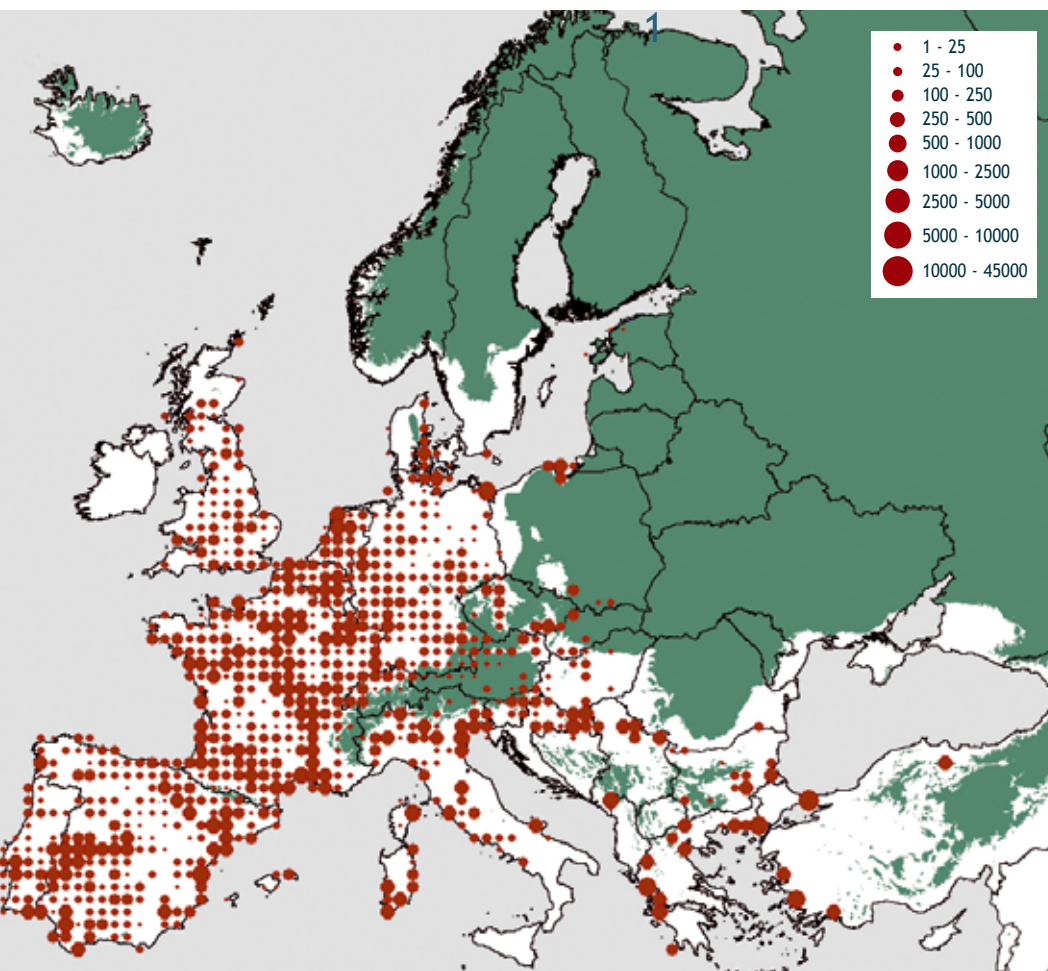
De teldatum bij deze internationale telling ligt altijd half januari, omdat dan de overwinteringssituatie het beste in beeld kan worden gebracht. Voor Nederland is dat weliswaar niet de periode met de hoogste aantallen (die zijn meer in het vroege voorjaar en najaar te verwachten), maar dat neemt niet weg dat ook bij ons substantiële aantallen kunnen overwinteren. Zaterdag 12 januari is de voorkeursdatum, maar de dag ervoor of erna kan ook, en bij stabiel weer mag zelfs worden uitgeweken tot een week ervoor en erna (5 t/m 20 januari 2013).

Slaapplaatsen zoeken

Vogels die gemeenschappelijk slapen, zijn meestal heel trouw aan hun slaapplaats. We hebben al een behoorlijk beeld van de locaties waar slapende Aalscholvers zijn te verwachten, maar dat betekent niet dat we alles al weten! Vogels kunnen nieuwe plekken in gebruik nemen, of reeds bestaande slaapplaatsen kunnen pas nu ontdekt worden. Op de website van Sovon is te zien welke slaapplaatsen bij ons bekend zijn (Inloggen/Slaapplaatsen/Vacante gebieden).

Slaapplaatsen liggen veelal op rustige, geïsoleerde locaties. Dat kan een solitaire boom zijn maar ook een boomgroep of

Figuur 1. Verspreiding van overwinterende Aalscholvers in Europa gebaseerd op slaaplaatstellingen in januari 2003, -5.5 °C isotherm in groen

Toename Grote Zilverreigers, het houdt maar niet op

bosje, liefst grenzend aan of boven water. Ze bevinden zich vaak op eilandjes, maar in de grotere Nederlandse wateren - zoals het IJsselmeergebied en de Delta - wordt ook op zandplaten overnacht. In sommige gevallen worden hoogspanningsmasten gebruikt. De aantallen kunnen variëren van enkele exemplaren tot enkele duizenden. Slaapplaatsen kunnen van tevoren opgespoord worden door het volgen van slaaptrek in de avond (richting belangrijk!) of eventueel door geschikte locaties te bezoeken rond zonsondergang. Overdag rustende vogels zijn soms ook een goede aanwijzing (veel poep!), want zo'n plek kan ook als slaapplaats in gebruik zijn.

Tellen

Bij het tellen is een telpunt met goed uitzicht handig, als het even kan met tegenlicht want dat houdt de vogels langer zichtbaar. Noteer bij aanvang de aanwezige vogels, en tel vervolgens aanvliegende vogels. Bij helder weer arriveren ze gemiddeld later dan bij donker weer, en sommige Aalscholvers blijven nog lang vliegerig. Rond half januari arriveren de laatste vogels vaak nog in de diepe schemer (tot half zes).

Organisatie en contactpersonen

De organisatie in Nederland is in handen van *IUCN/Wetlands International Cormorant Research Group (CRG)* en Sovon. Namens de CRG is Stef van Rijn vertegenwoordigd, die samen met Mennobart van Eerden al decennialang bij tellingen en onderzoek aan Aalscholvers betrokken is. De regionale slaapplaatscoördinatoren beslaan de provincies zoals iedereen gewend is: Jan Schoppers (Gld, Fl, Dr, Ov), Vincent de Boer (NH, Ut, Lb, NB), Jan-Willem Vergeer (Zl, ZH) en Jelle Postma (Fr, Gr), waarbij Friesland medegecoördineerd wordt door Romke Kleefstra (FFF). Buiten de op die manier reeds gevolgde slaapplaatsen gaan Stef van Rijn, Jeroen Nienhuis en Olaf Klaassen waarnemers zoeken om een landelijke teldekking te bewerkstelligen. De waarnemers die in eerdere jaren hebben meegedaan zijn inmiddels aangeschreven. Wilt u ook meedoen, schroom dan niet om contact op te nemen met een van ons (adressen op www.sovon.nl). Ook als u niet zeker weet of een slaapplaats al geteld wordt, meld het ons!

Wilt u alvast wat meer lezen over slaapplaatsen van Aalscholvers? Op onze website is meer over de achtergrond van de telling te vinden, de adressen van de contactpersonen en een verslag van de tellingen uit 2003/04 (*Limosa* 77/1, 2004). Informatie en resultaten van de internationale tellingen (ook van broedvogels) is te verkrijgen via de (Engelstalige) website <http://cormorants.freehostia.com/index.htm>

Grote Zilverreigers zijn in nog geen tien jaar tijd een gewone verschijning in ons winterse landschap geworden en blijken verrassend vorstbestendig te zijn. Op sommige plaatsen zijn ze tegenwoordig zelfs talrijker dan Blauwe Reigers. Slaapplaattellingen in de winter van 2011/12 leverden maximaal 2100 vogels op (december). Rekening houdend met enkele regio's waar de slaapplaatsen niet bekend zijn, komt een combinatie van slaapplaatsen, watervogeltellingen en losse waarnemingen op een schatting van 2900 vogels voor de winter 2011/12. Een soortgelijke schatting kwam een seizoen eerder uit op 2550 vogels. Het zal duidelijk zijn dat het hier niet alleen om onze eigen broedvogels gaat. In 2011 hadden we in Nederland 160 broedparen, voornamelijk geconcentreerd in de Oostvaardersplassen. Op grond van ringaflezingen is een herkomst uit Frankrijk en landen als Polen, de Baltische Staten, Hongarije en Oekraïne aangetoond. In ieder geval in Frankrijk, Polen en Letland is sprake van snel groeiende broedpopulaties. En afgelopen voorjaar waren er voor het eerst broedgevallen in zowel Duitsland, Engeland als Zweden. De broedpopulatie in eigen land lijkt daarentegen iets te stagneren. De mogelijkheden voor uitbreiding zijn ook niet onverdeeld gunstig vanwege gebrek aan grote rietmoerassen.

Inmiddels zijn ook de eerste slaapplaattellingen van het huidige winterseizoen geweest en het ziet ernaar uit dat opnieuw meer Grote Zilverreigers in ons land overwinteren. De oktobertelling leverde ruim 1900 vogels op, en dat zijn er zo'n 200 meer dan de oktobermaxima van de afgelopen jaren. In het laatste nummer van *Limosa* is een artikel verschenen over de spectaculaire toename van overwinterende Grote Zilverreigers, waarbij ook wordt ingegaan op de achtergronden van die toename (*Klaassen 2012, Limosa* 85: 82-90). Voor mensen die geen abonnee zijn van *Limosa* is een PDF op www.sovon.nl op te halen.

● Olaf Klaassen

Figuur 1. Verspreiding van Grote Zilverreiger in de winter van 2010/11, gebaseerd op slaapplaattellingen, watervogeltellingen en losse waarnemingen

Seizoensmaxima slaapplaatsen

- 0
- 1 - 5
- 5 - 10
- 10 - 20
- 20 - 40
- 40 - 330

Seizoensmaxima dagtellingen

- 0,5 - 1
- 1 - 4
- 4 - 10
- 10 - 20
- 20 - 150

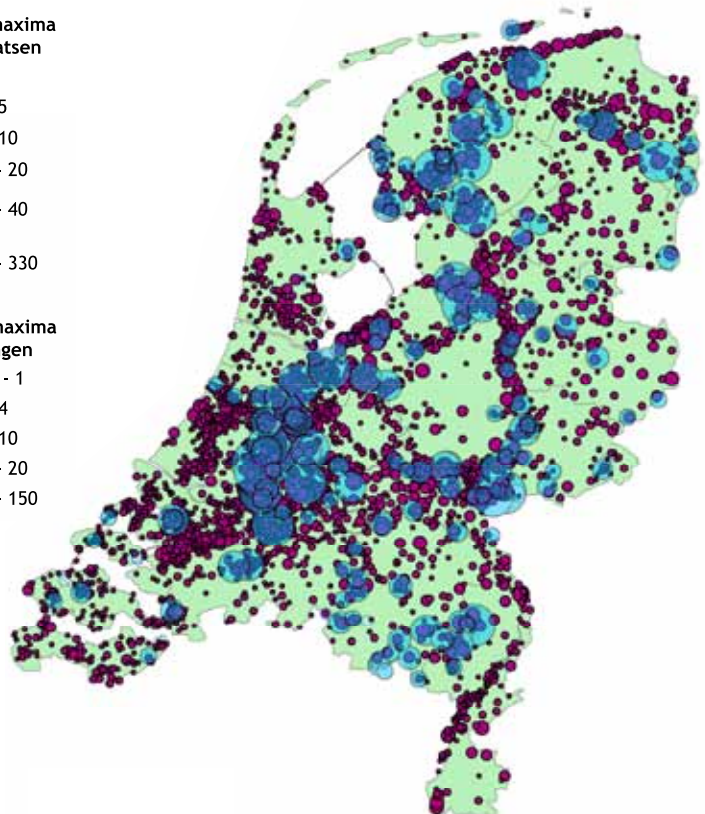

Foto-impresie van de Landelijke Dag 2012

Recent geschreven

Foto's: Dries Oomen

● van Roomen M., Laursen K., van Turnhout C., van Winden E., Blew J., Eskilden K., Günther K., Hälterlein B., Kleefstra R., Potel P., Schrader S., Lüerssen G. & Ens B. 2012. Signals from the Wadden sea: Population declines dominate among waterbirds depending on intertidal mudflats. *Ocean & Coastal Management* 68: 79-88, doi:10.1016/j.ocecoaman.2012.04.004

Van de 22 watervogelsoorten waarvoor de droogvallende wadplaten binnen de Waddenzee van internationale betekenis zijn, is meer dan 70% in de periode 1991-2009 afgenomen. Gegevens verzameld in het kader van het Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP) laten zien dat afname van soorten die op borstelwormen foerageren voornamelijk in het Duitse Waddengebied plaatsvindt. Soorten die afhankelijk zijn van twee-kleppigen nemen in het hele Waddengebied af, met uitzondering van Denemarken. Wanneer trends binnen de Waddenzee worden vergeleken met de trends in het gehele flyway-gebied, dan zijn de eerste negatiever. Oorzaken voor de afname moeten dus gezocht worden in de Waddenzee zelf. Een eerste verkenning van mogelijke oorzaken wijst op klimaatverandering, eutrofiëring, schelpdiervisserij, invasieve soorten en een toenemend aantal predatoren.

● Duriez O., Ens B.J., Choquet R., Pradel R. & Klaassen M. 2012. Comparing the seasonal survival of resident and migratory oystercatchers: carry-over effects of habitat quality and weather conditions. *Oikos* 121: 862-873. doi:10.1111/j.1600-0706.2012.20326x.

Aan de hand van ringgegevens van ruim 43.500 Scholeksters uit 12 verschillende landen in de periode 1975-2000 werd nagegaan in hoeverre variatie in jaarlijkse overleving van Scholeksters doorwerkt op de verschillende delen van de jaarcyclus en wordt beïnvloed door habitatveranderingen. De studie bevestigt de grote wintergevoeligheid van Scholeksters. In koude winters ligt de overleving tot 25% lager, een fenomeen dat vervolgens ook doorwerkt in een lagere overlevingskans gedurende het volgende broedseizoen. Er wordt verondersteld dat dit niet alleen komt door een slechte conditie, maar ook het gevolg is van gevechten 'op leven en dood' om opengevallen territoria in te nemen. Wintersterfte werd nog eens versterkt door het wegvallen van de droogvallende mosselbanken in de Waddenzee in de jaren negentig. In jaren zonder koude winters, daarentegen, was juist de overleving in het broedseizoen lager dan in de winter, wat wordt verklaard vanuit het energieverblindende broedproces. Nog groter was echter de impact van habitatveranderingen. Het gereedkomen van de Deltawerken in het Deltagebied ging gepaard met een verlies van een derde van de voedselgebieden en was ten minste 12 jaar te merken in veranderde demografie van Europese scholeksterpopulaties.

Mijn naam is Albert de Jong. Sinds 1 november ben ik in dienst bij Sovon als medewerker communicatie. Dit betekent dat ik me bezighoud met de pers, sociale media, de website, de cursussen en evenementen. En bovendien dat mijn hobby mijn werk is geworden! Als fanatiek vogelaar en broedvogelteller in de Biesbosch kende ik Sovon al aardig. Toen ik vijf jaar geleden begon met broedvogels tellen in de Sliedrechtse Biesbosch, kreeg ik de smaak van het serieuzere telwerk te pakken. De laatste jaren zijn er steeds meer verschillende tellingen in de Biesbosch gestart, waar ik graag aan meewerk. Het liefst vaar ik door een Biesboschkreek met zingende Blauwborsten, Cetti's zangers en Buidelmezen om me heen. Of tel ik 'onze' kleine kolonie Purperreigers. Tijdens kantoordagen in Nijmegen loop ik natuurlijk mee met collega's om de Middelste Bonte Specht in het park naast de Natuurplaza te zoeken.

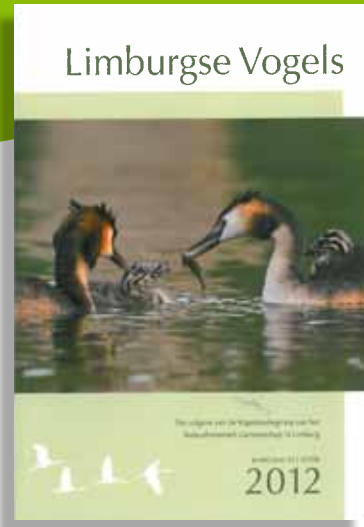
Door mijn studie Nederlands en een parttime baan in het middelbaar onderwijs heb ik wat ervaring kunnen opdoen op communicatief gebied. Die combinatie kan ik nu mooi gebruiken om de boodschap van Sovon aan de man en vrouw te brengen. Naast mijn werk fotografeer ik graag (vooral vogels....) en houd ik van reizen. Als het even kan, probeer ik mijn reisdoel af te stemmen op vogels. Graag trek ik met mijn rugzak naar mooie gebieden, waar nog volop Waterrietzangers of Steppehoenders te vinden zijn.

Recent gelezen

Limburgse Vogels editie 2012

Dit nummer omvat onder meer artikelen over 18 jaar onderzoek aan schaarse broedvogels in de gemeente Nederweert, broedbiologie van Steenuilen, slaapplekken van Blauwe Kiekendieven, sterns op een nieuwe plas in het Maasdal, leven en werken van de eerste Limburgse avifaunist, en beantwoordt ook de vraag waarom er steeds meer Kraanvogels (laat) doortrekken. Daarnaast zoals altijd weer ruimte voor opmerkelijke waarnemingen en vaste rubrieken als het overzicht van bijzondere Limburgse broedvogels en fenologie. In totaal 104 pagina's full colour !

Deze uitgave is verkrijgbaar door overmaking van € 14.50 (incl. verzendkosten) op postgiro 1134234, t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, o.v.v. 'Limburgse Vogels editie 2012'.

IJsvogelhandleiding, 2e vernieuwde druk

De bekende IJsvogelhandleiding over het maken, onderhouden en controleren van ijsvogelwanden is herdrukt. De vernieuwde versie is na acht jaar aangevuld met veel nieuwe ervaringen.

Nieuwe ijsvogelwanden bevorderen het broeden van IJsvogels. In de handleiding worden vier verschillende manieren om een wand te maken uitgelegd. Duidelijk wordt hoe vrijwilligers en professionals broedwanden in de praktijk kunnen maken. Per mogelijkheid wordt stap voor stap toegelicht welke aanpak nodig is. Veel algemene aanwijzingen, informatie over controle, onderhoud en ervaringen maken deze handleiding compleet. Een extra hoofdstukje is gewijd aan IJsvogels in de winter.

IJsvogelhandleiding, aanleg, controle en onderhoud van ijsvogelwanden. Samenstelling Jelle Harder, 20 pag. A4. Uitgave Landschap Noord-Holland.

De handleiding is ook gratis te downloaden op deze sites: www.landschapnoordholland.nl/publicaties en www.vwggooi.nl/vereniging/publicaties Op de laatste site staat ook informatie over een instructie dvd over de aanleg van ijsvogelwanden.

Vogels in Overijssel 2012

Wederom een dik en zeer fraai nummer bomvol lezenswaardige bijdragen. Hieronder artikelen over de relatie tussen toenemende aantallen en visgedrag van Grote Zilverreiger, problemen met maïs voor in het Twents-Duitse grensgebied nestelende Buizerds, 25-jarige studie aan broedende Kieviten bij Giethoorn, jachttechnieken van Boomvalken in relatie tot voorkomen en activiteit van libellen, broedpoging van Oehoe en resultaten van twee jaar kleurringen van Huismussen.

Geïnteresseerden kunnen een exemplaar bestellen door overmaken van € 13,- op girorekening 4506821 ten name van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel te Markelo onder vermelding van ViO 2012 met naam en adres.

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009.

Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en een jaarlijkse bijdrage van Sovon.

Wat willen we bereiken?

Met het fonds wil Sovon twee zaken mogelijk maken:

- het schrijven van wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. Deze zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en -overdracht;
- publicaties door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon. Met het fonds wil Sovon een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna, een jubileumoverzicht, e.d.

Gesteunde projecten en/of activiteiten in 2010

1. Wat vliegt waar? van KNNV Wageningen.
2. Een nog te verschijnen publicatie over vogels in de Dollard van de Vogeltelgroep Dollard.
3. Het proefschrift *Birding for science and conservation* van Chris van Turnhout.

Hoe kunt u bijdragen?

U kunt op de volgende manieren helpen:

- een eenmalige donatie;
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- het Fonds bekend maken bij andere mogelijk belangstellenden. Hiervoor is een folder beschikbaar.

Meer informatie

Meer informatie over een bijdrage of een aanvraag doen, vindt u op www.sovon.nl/goldbachfonds.

Bijzondere herfst voor trektellers

Houtduiventrek langs de Horde, Lopik,
20 oktober 2012. Foto: Arjan Boele

Ieder najaar heeft zijn bijzonderheden voor trektellers: opmerkelijke aantallen, schaarse soorten...er is altijd wat te beleven. Het najaar van 2012 had echter opvallend veel moois in petto. Misschien wel het meest bizarre was het (lange) weekend van 18-20 oktober. Toen trokken Veldleeuweriken door in ongekende aantallen. Telpost Kinderdijk zag er op 19 oktober ruim 23.000 passeren en een dag later nog eens bijna 16.000. Op verschillende andere telposten werden er per dag 10-15.000 gezien, vaak in een lage trekvlucht en daardoor fraai te bekijken. Opmerkelijk genoeg werden de hoogste aantallen in het binnenland gezien en vielen ze tegen langs de Hollandse kust, waar ze normaliter door stuwing oplopen. Misschien vanwege een regenfront aldaar?

Hetzelfde weekend gaf ook indrukwek-

kende trek van Houtduiven te zien, althans in het zuidoosten van het land. Met aantallen van 144.000 (Loozerheide bij Weert, 19 oktober) en 233.000 (De Hamert bij Nieuw-Bergen, 20 oktober) zag de lucht bij tijd en wijle zwart van de duiven.

Heel bijzonder was ook de influx van Koolmezen, die dat weekend piekte. Bij de Ketelbrug, waar mezen geconcentreerd het water oversteken, moet het op 18 oktober (6100 trekkers) en 19 oktober (5800) een bonte bedoening zijn geweest. Het opvallende hese roepje, dat erop schijnt te duiden dat de vogels diep uit Rusland stammen, was overigens tot in de winter nog te horen op allerlei plekken.

Alle details over de tellingen zijn te vinden op www.trektellen.nl.

Vrijwilliger van het Jaar: Henk Klaassen

Hij is al zo'n 35 jaar actief bij de vogelwerkgroep Nijmegen, telt al jaren roofvogels rondom Groesbeek en doet nog veel meer voor vogels. Vrijwilliger van het Jaar 2012 is Henk Klaassen. Op de Landelijke Dag kreeg hij de Zilveren Zwaluw uitgereikt.

Sovon reikt de award ieder jaar uit aan een vrijwilliger die zijn grote inzet heeft getoond voor (een van de) telprojecten. In 2012 gaat die eer naar Henk Klaassen uit Groesbeek. Als ornithologische duizendpoot houdt hij zich met veel verschillende projecten bezig. Henk telt al dertig jaar roofvogels rondom Groesbeek, houdt zich bezig met weidevogelbescherming, het aflezen van ganzenkleurringen en hij volgt het broedsucces van Gierzwaluwen. In zijn vogelactiviteiten sluit hij zich graag bij lopende projecten aan, maar zet ook nieuw onderzoek zelf op. Vooral met die Gierzwaluwen heeft Henk recent interessant onderzoek gedaan want de vogels uit zijn nestkasten zijn voorzien van dataloggers waarmee hun reis naar Afrika gevolgd wordt. Een terechte winnaar!

Juryrapport

De jury merkte het volgende op: "Henk weet de jeugd en andere vrijwilligers goed te enthousiasmeren voor de natuur. Vanuit de jeugdnatuurgroep die hij oprichtte, zijn meerdere jongeren actief geworden voor Sovon; sommigen zijn biologie gaan studeren en zijn zoon is gepromoveerd vogelbioloog geworden. Gelukkig is Henk nog lang niet klaar voor Sovon, want hij heeft zich voor de nieuwe broedvogelatlas voor twee atlasblokken aangemeld, zo zien we het graag!"

Vrijwilliger van het Jaar 2012
Henk Klaassen met geringde Nachtegaal.
Foto: Weidevogelgroep Groesbeek

Atlastellingen begonnen

Na maanden van voorbereidingen zijn de atlastellingen vanaf 1 december echt van start gegaan. Medio november waren al ruim 1000 atlasblokken geclaimd, waarvan een groot deel komende winter en volgend voorjaar geteld gaat worden. Dat zijn voorspoedige berichten! Een blik op de claimkaart van Nederland laat zien dat enkele regio's nog dringend behoefte hebben aan atlastellers. Dit zijn met name delen van Friesland, Groningen, Drenthe, Zeeland en Midden-Limburg.

Laatste AtlasDC's gezocht

Bijna alle districten zijn inmiddels voorzien van –meestal– een tandem aan regionale supervrijwilligers. Helaas is alleen Groningen nog helemaal onbemenst, terwijl daar toch honderden vogelaars wonen. Is er in Groningen geen enkele enthousiasteling te vinden die een rol wil spelen in de regionale coördinatie, het onderhouden van contacten met tellers en in een later stadium het controleren van de telgegevens? We kunnen het ons niet voorstellen. Heb je interesse voor deze uitdagende vrijwilligersklus, meld je dan aan via atlas@sovon.nl.

Landelijke Dag

Op de afgelopen drukke Landelijke Dag konden we de claimer van het 1000e atlasblok in het zonnetje zetten. Deze eer viel te beurt aan Robert Brunink uit Vriezenveen. Uit handen van Jouke Altenburg ontving hij een gesigndeerde Vogelatlas van de vorige atlasperiode en een atlas-shirt. Onder de andere claimers zijn nog eens vijf atlasshirts verloot. Wil je zelf ook zo'n fraai atlasshirt hebben? Hij is te koop voor slechts € 7,50 in de webwinkel op de Sovon-site.

Ondertussen

Op 5 november hield Jouke voor de Ledenraad van Sovon een inspirerend atlasverhaal. Bijna alle ledenraadsleden waren aanwezig. De atlas leeft dus ook in de Ledenraad!

Op regionale bijeenkomsten zijn met name de AtlasDC's erg actief om de laatste atlasblokken 'aan de man te brengen' en vogelaars op de hoogte te brengen van dit megagrote project.

Handleiding

Na het nodige zwoegen, schaven en verbeteren is de handleiding van het atlasproject eindelijk gereed gekomen. Deze is te downloaden van de atlassite. We raden alle tellers aan om deze handleiding goed door te nemen. Rijzen er nog vragen, kijk dan vooral ook op de FAQ-pagina van de atlassite. Deze Frequently Asked Questions-pagina wordt regelmatig geüpdatet met nieuwe vragen van tellers.

Laat wat van je horen!

Uiteraard zijn we heel benieuwd naar de eerste bevindingen van de atlastellers. Hoe loopt het, gaat het tellen gemakkelijk? Loop je ergens tegenaan? Zijn dingen niet duidelijk? Maar vooral: heb je een bijzondere waarneming of een bijzonder verhaal. Laat het gerust weten via een mail aan je AtlasDC (www.vogelatlas.nl/contact) of via vogelatlas@sovon.nl.

Op www.vogelatlas.nl verschijnt steeds de meest actuele informatie, kun je nog steeds een atlasblok claimen en je tellingen online invoeren. De vogelatlas is ook te volgen via Twitter via #vogelatlas. Op de Facebookpagina van Sovon verschijnt met enige regelmaat nieuws van de atlas.

- **Atlasteam**
Jouke Altenburg & Harvey van Diek

Geef je mail- adres door!

Sovon is momenteel druk bezig met de overstap naar digitale nieuwsbrieven. In de nieuwe situatie kan iedereen zelf kiezen van welke provincies hij nieuwsberichten wil ontvangen, en van welke andere onderwerpen en telprojecten. Deze keuze kan bovendien steeds worden aangepast, al naar gelang woonomgeving en interesse.

Voorlopig starten we met het onderdeel provincies. Deze nieuwsbrief vervangt de provinciale nieuwsbrieven. Wil je dus nieuws uit jouw regio ontvangen, dan is het van belang dat Sovon je e-mailadres heeft.

Check de gegevens op je persoonlijke pagina

Van heel veel waarnemers hebben we een (actueel) e-mailadres, maar nog lang niet van iedereen. Voor verzending van de digitale nieuwsbrieven is een actueel e-mailadres uiteraard noodzakelijk. Welk e-mailadres we nu in ons adresbestand hebben, is in te zien op de persoonlijke pagina op www.sovon.nl: log daartoe in en kijk onder "pers. gegevens" en "persoonsgegevens wijzigen" via het menu in de bovenbalk.

Nog nooit ingelogd? Dat kan via het loginscherm dat te vinden is in de rechter bovenhoek op de startpagina van www.sovon.nl. Log in met je waarnemerscode (zie adressticker) en je postcode. Eventueel kan de helpdesk (024-7410444) behulpzaam zijn. Hou de adresgegevens altijd actueel: dan komen ook Sovon-Nieuws en rapportages op het juiste adres aan.

Herman Klomp prijs

De Herman Klomp prijs is ingesteld door de Nederlandse Ornithologische Unie, Vogelbescherming en Sovon ter nagedachtenis aan deze bijzondere wetenschapper, die erin slaagde om amateur en professionele vogelaars op één lijn te krijgen en te inspireren. De prijs wordt periodiek uitgereikt aan iemand die zich (in vrije tijd) uitzonderlijk verdienstelijk maakt met vernieuwend en belangrijk vogelonderzoek, en daarover goed weet te publiceren.

Ditmaal ging de prijs naar Jan van der Winden. Hoewel een professionele vogelaar (hij werkt bij Bureau Waardenburg), is hij dermate productief in zijn vrije tijd dat de jury een bekroning meer dan terecht vond. Zijn werkzaamheden spitsen zich toe op verschillende moerasvogels, met name Zwarte Stern en Purperreiger, en zijn werkterrein beslaat gebieden van Oekraïne tot in Afrika, met veel aandacht voor de situatie in Nederland.

Over zijn bevindingen, waarbij hij even gemakkelijk samenwerkt met lokale vogelwerkgroepen als internationale experts, publiceert hij veelvuldig in binnen- en buitenland. De relevantie van zijn werk voor de kennis en bescherming van de onderzochte soorten is evident.

Van harte gefeliciteerd, Jan!

Jan (rechts) neemt zijn prijs in ontvangst. Foto: Theo Verstrael

Thuis in het veld

Verbeter op een speelse manier je vaardigheden als vogelaar met natuurgetrouwe geluidsfragmenten. Leuk voor beginners en gevorderden! Log in en kies een oefening. Tip: Gebruik een koptelefoon.

Nieuwe geluidsfragmenten bij Thuis in het veld

Velen hebben de weg naar Thuis in het veld reeds gevonden: de module op de Sovon-website waarmee je in de luie stoel je luistervaardigheden met natuurgetrouwe geluidsfragmenten kunt oefenen. Sinds kort zijn er weer nieuwe fragmenten aan toegevoegd! Kijk op www.sovon.nl

Nationale Tuinvogeltelling op 19 en 20 januari 2013

De Nationale Tuinvogeltelling staat weer voor de deur! Op 19 en 20 januari tellen mensen in heel Nederland de vogels in hun tuin. Het is de tiende keer dat we de telling samen met Vogelbescherming organiseren.

Vorig jaar deden meer dan 40.000 mensen mee aan de Tuinvogeltelling. Samen voerden zij ruim 28.000 tellingen in, verdeeld over 86 verschillende soorten. De **Huismus** stond bovenaan, met **129.485** ingevoerde exemplaren. De **Merel** werd uit de meeste tuinen gemeld, **21.763** keer.

We hopen natuurlijk dat de komende telling weer heel veel mensen meedoen, zodat we een steeds beter inzicht krijgen in de stadse vogels. Hoe langer we tellen, hoe beter de resultaten met elkaar te vergelijken zijn. Kijk op www.tuinvogeltelling.nl voor meer informatie. **Veel telplezier!**

ARAGON Natuurreizen

Vogelreizen Spanje 2013

Extremadura winter, 02 t/m 06 februari
Ebro Delta & Aragón, 02 t/m 09 maart
Extremadura & Gredos, 06 t/m 13 april
La Mancha & Cabañeros, 11 t/m 17 mei
Pyreneën & Ordesa, 25 mei t/m 1 juni
Tarifa, 30 sept. t/m 06 oktober
Mallorca, 05 t/m 12 oktober
Wolven- en vogels NW Spanje, 20 t/m 26 okt.

Nieuw: fotoreis gierend, individueel v.a. € 395.
fotoreis groepsreizen; januari, juni, juli.

Vakantiehuizen in de Spaanse Pyreneën.

www.aragonnatuur.com

Vogelreizen met Kees Woutersen: 026 - 3724344

Limosa 85-3

Artikelen:

- Populatietrends van overwinterende en doortrekkende watervogels in Nederland in 1975-2010. (M. Hornman e.a.)
- Veranderingen in de broedvogelbevolking van Noord-Holland in de laatste 20 jaar. (W. Ruitenbeek e.a.)
- Naar een nieuwe vogelatlas; achtergronden van de veldwerkopzet. (H. Schekkerman e.a.)

En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek, nieuws van de NOU en recensies van nieuwe vogelboeken

Verwacht in één van de volgende nummers:

Zwarte Ibissen in Nederland, de broedbiologie van de Zwarte Specht, broedvogels van de Wieden, overwinterende Grote Sterns, broedende Raven in Zuid-Holland, de comeback van de Grauwe Gans, laagwaterspreiding van steltlopers in de Waddenzee, broedbiologie Gierzwaluwen, interspecifieke broedzorg van Winterkoning, hoe broedende Zilvermeeuwen en Kleine Mantelmeeuwen te tellen, Canadese Ganzen in de bebouwde kom en meer.

Redactieadres: Romke Kleefstra, Sovon, Posthoornsteeg 1C,
8911 AS Leeuwarden, romke.kleefstra@sovon.nl

Leden van de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU) ontvangen Limosa en Ardea automatisch, neem contact op met Erwin de Visser, nou ledenadmin@gmail.com (www.nou.nu). Leden van Sovon kunnen een combi-abonnement afsluiten voor Limosa, neem contact op met info@sovon.nl.

Limosa
85.3
2012

Populatietrends van watervogels 1975-2010
Broedvogels Noord-Holland in de laatste 20 jaar
Nieuwe vogelatlas 2012-2015

VRAAG NU DE REISGIDS 2013 AAN!
50 GROEPSREIZEN • 10 FOTOREIZEN
21 CRUISES • 6 BINNENLANDSE WEEKENDEN

NEDERLAND	DAGEN	PRIJS	VERTREK
Limburg	3	315,-	15 maart
GROEPSREIZEN BUITENLAND			
Costa Rica	17	3450,-	1 februari
India - Gujarat	16	2995,-	7 februari
Ethiopië	16	2950,-	21 februari
Ghana	16	3650,-	22 februari
Nepal en Bhutan	16	+ 4495,-	22 februari
Ecuador	16	3795,-	6 maart
Eilat, paradijs voor trekvogels	8	1495,-	25 maart
Marokko, Hoge Atlas, Sahara en kust	11	1895,-	2 april
Spanje, Extremadura en Coto Donana	10	1745,-	5 april
Borneo	15	4295,-	10 april
Polen, spechten en uilen	6	1195,-	14 april
Cyprus	8	1375,-	22 april
Zuid-Turkije en Bruine Visuil	11	1650,-	25 april
FOTOREIZEN			
Gambia	15	2295,-	30 januari
CRUISES			
Falklands, South Georgia en Antarctica	19	va 9950,-	2 januari
Expeditie Antarctica, Ushuaia - Nieuw-Zeeland	32	va 17150,-	16 januari
Expeditie Antarctica, Nieuw-Zeeland - Ushuaia	30	va 17150,-	18 februari
Falklands, South Georgia en Antarctica	19	va 9950,-	20 januari
Antarctica, Drake Passage en Antartisch Schiereiland	11	va 5490,-	7 februari
Atlantic Odyssey	31	va 5890,-	29 maart
West-Pacific Odyssey	19	va 5095,-	25 maart

BirdingBreaks.nl
groepsreizen • cruises • fotoreizen • individuele reizen

Meer informatie: www.birdingbreaks.nl
T (020) 779 20 30 • E info@birdingbreaks.nl

BLUE ELEPHANT

Colombia
Panama
Bolivia
Taiwan
Oeganda
Tanzania
India
Sri Lanka

Bhutan
Georgië
Schotland
Finland
Roemenië
Elbedal
Lesbos

Enjoy the beauty of nature
travel the world
www.blue-elephant.nl

T 0599-506124
M 06-54261272
E info@blue-elephant.nl

HET KLEINE REISCOLLECTIEF
kleinschalig verantwoord vertrouwd

Vogelreizen 2013

Roemenië, Donaudelta, 11 dagen 19 april
Polen, Karpaten; uilen en spechten, 10 dagen 19 april
Hongarije, Bükk-Tisza-Hortobágy, 10 dagen 26 april
Polen, Biebrza en Bialowieza, 10 dagen 3 en 10 mei

Korte 5-daagse Vogelreizen 2013

Polen, Oderdelta en Slonsk; Zeearenden 19 april
Duitsland, Elbedal juni
Zweden, Falsterbo; vogeltrek september

*Kleine groepen (vanaf 5 deelnemers). Deskundige reisleiding.
Korting als u vroeg boekt.*

*Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.
Ook veel individuele reismogelijkheden en maatwerk mogelijk.*

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820

Verrekijkers & Telescopen

opticon
www.opticon.nl

ES 80 v3 Telescoop

Met z'n verbeterde optische constructie die de interne reflectie verder vermindert en de kleurweergave en scherpheid verbetert, levert de ES 80 GA ED het beste in zijn klasse op het gebied van beeldweergave en betrouwbaarheid. Daarnaast is er keuze uit een zeer compleet aanbod in oculairen en accessoires. 30 jaar garantie.

ES 80 GA SD 499, ES 80 GA ED 699
Oculairen: **SDLv2 20-60x 329, HDF T 20-60x 249, HDF T 32xWW 199**

Verano BGA HD

Het volledig vernieuwde optische systeem van de Verano BGA HD staat borg voor een sprankelende, levensechte natuurbeleving. De kijkers zijn 100% "Made in Japan", voorzien van topkwaliteit prisma's met fase correctie en Oasis-coating terwijl de lenzen afgewerkt zijn met onze F-coating voor verbeterde kleurweergave. Tel daarbij op een voor deze klasse ruim beeldveld van 8° (8x32), 7° (8x42) en 6.5° (10x42), een close-focus van 2 meter en 30 jaar garantie. Jarenlang kijkplezier gegarandeerd! **8x32 549, 8x42 559, 10x42 579**

Traveller BGA Mg

De nieuwe Traveller BGA Mg is de laatste toevoeging die vogelaars nieuwe techniek en kwaliteit biedt. Deze kijkers zijn ontworpen en gemaakt in Japan en door het gebruik van een lichtgewicht magnesium behuizing wegen ze slechts 380 gram, uniek voor dit type kijkers. Door de compacte afmetingen van 98x110mm past de Traveller probleemloos in jaszak of rugzak. Ondanks hun compactheid leveren de Travellers een hoge scherpheid met een neutrale kleurstelling. Beschikbaar in 6x32, 8x32 en 10x32 vanaf **339,-**

Verdere informatie vindt je op www.opticon.nl, email nl@opticon.co.uk of neem contact op met je lokale dealer. **Ringfoto Focus**, Voorburg 070-3863519 / **Ringfoto Focus**, Den Haag 070-3638398 / **Combi Sipes**, Groningen 050-3128684 / **Natuurinformatiecentrum**, Texel 0222-316249 / **Focus Optiek**, Middelburg 0118-625310 / **Ringfoto Osinga**, Hoorn 0229-214707 / **Foto MGM**, Leeuwarden 058-2123650 / **Natuurmonumenten**, St. Jans klooster 0527-246644 / **Combi Hameeteman**, Ouddorp 0187-681612 / **Foto Kino Linders**, Venlo 077-3513137 / **Ringfoto Doornbos**, Lelystad 0320-232033

ATXSTX.SWAROVSKIOPTIK.COM

HEEL ANDERS ZIEN

NIEUW ATX / STX: MODULAIRE TELESCOPEN

De ATX/STX-serie tilt functionaliteit naar een hoger niveau. Voor het eerst kunnen de prestaties van de telescoop worden aangepast met behulp van de grootte van het objectief. Je kan bijvoorbeeld kiezen voor een 95 mm-objectief om vogels op het wad of langs de kust te bekijken en genieten van de glasheldere detailresolutie met een vergrotingsfactor tot 70x. Voor je volgende trip of voor lange dagen in het veld, kun je simpelweg kiezen voor de compacte 65 mm-objectieflens. Zo ben je op alles voorbereid en weet je zeker dat je geen enkel bijzonder moment hoeft te missen.

ATX 25-60x65

ATX 30-70x95

ATX 25-60x85

SWAROVISION

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK BENELUX
 Tel. 0800/022 19 63, Fax 0800/022 13 93
 (Nederlandse nummers)
info@swarovskioptik.be
[facebook.com/swarovskioptik](https://www.facebook.com/swarovskioptik)

SWAROVSKI
 OPTIK

Laat je imponeren door de helderheid van de natuur, langer dan ooit tevoren.

This is the moment we work for.

Bezoek de nieuwe Zeiss website:
zeiss.com/sportsoptics

/// VICTORY
ZEISS. PIONEER SINCE 1846.

Leverbare modellen:

Victory HT 8x42 € 2049,-

Victory HT 10x42 € 2099,-

De nieuwe VICTORY HT: de helderste verrekijker te wereld.

De Victory HT premium verrekijker biedt u de mogelijkheid om een geheel nieuwe dimensie van de natuur te ervaren, dankzij een lichttransmissie van 95%. HT glas van SCHOTT, de Carl Zeiss T* multi-layer coating en het gebruik van het Abbe-König prisma systeem zijn gecombineerd en geven een ongeëvenaarde helderheid en contrast. Een innovatief design en elegant ontwerp gaan perfect samen met een compacte bouw: het comfort focus concept met het grote focuswiel is ingesloten tussen de double link bridge. Ervaar de toonaangevende optiek met de meest heldere premium verrekijker ter wereld.

We make it visible.

Julia Stahl nieuw afdelingshoofd Onderzoek & Advies

Mijn eerste contacten met Sovon reiken bijna 20 jaar terug, toen ik na mijn studie biologie in Keulen en Wenen naar Schiermonnikoog kwam voor veldonderzoek aan ganzen. Het is voor mij een bijzondere eer om nu als hoofd Onderzoek & Advies bij Sovon de staf van Ruud Foppen te mogen overnemen. In 2001 ben ik bij Rudi Drent aan de Rijksuniversiteit Groningen gepromoveerd op een proefschrift over de interacties tussen Brand- en Rotganzen en andere herbivoren. Daarna werkte ik in een internationaal team aan de connectiviteit van Waddenzee en arctische broedgebieden langs de flyway van Brandganzen, o.a. als onderzoeker in de groep Landschapsecologie van de Universiteit van Oldenburg.

Van huis uit veldecoloog en ornitholoog heb ik in de laatste jaren veel gewerkt aan de toegepast ecologische kant van habitatkeuzes van watervogels, weidevogels en roofvogels. Hierbij ging het o.a. om de consequenties van kwelderbeheer voor broedvogels en wintergasten, het ontwikkelen van scenario's voor duurzaam beleid voor landbouwgebieden in kustregio's in tijden van globale veranderingen, en de ontwikkeling van maatregelen om negatieve populatieontwikkelingen van individuele soorten af te remmen. Hierbij vind ik het bijzonder boeiend om via de keuzes van individuele dieren op te schalen naar de populatie, en van een habitat naar een landschap en uiteindelijk naar een flyway; een enorme wetenschappelijke – en ook maatschappelijke – puzzel!

Ik wandel graag op paden langs het raakvlak tussen wetenschappelijk onderzoek en vraagstukken vanuit beheer en beleid, een wandeling die alleen mogelijk is in een team van gedreven collega's en enthousiaste vrijwilligers. Ik verheug me zeer op alle uitdagingen van mijn nieuwe functie en de nauwe samenwerking met de achterban van Sovon en de opdrachtgevers – neemt u gerust contact op met mij om even verder kennis te maken!

Wegens succes herhaald: de Nationale Vogelweek

Dit jaar vond voor het eerst de Nationale Vogelweek plaats. En met succes. In heel het land organiseerden vogelwerkgroepen en vrijwilligers meer dan 100 activiteiten om zo veel mogelijk mensen in aanraking te brengen met vogels. De belangstelling was zo groot dat Sovon en Vogelbescherming ook in 2013 een Nationale Vogelweek organiseren. Doet u ook (weer) mee?).

De tweede Nationale Vogelweek vindt plaats van 4 t/m 12 mei 2013. Het doel is om in die week in het hele land mensen te laten ontdekken hoe rijk onze natuur is aan vogels. Iedereen kan aan deze activiteiten meedoen: jong en oud, ervaren vogelaar en beginner, in de stad en in de natuur. Voor elk wat wils. Zo kon men vorig jaar in Amsterdam een workshop vogels tekenen volgen en op de Leuserheide meedoen aan een spannende zoektocht naar Nachtzwaluwen.

Organiseer mee

Wilt u ook laten zien hoe vogelrijk Nederland is? Organiseer dan een activiteit in de Nationale Vogelweek. Bijvoorbeeld samen met uw vogelwerkgroep. Om de Nationale Vogelweek tot een groot succes te maken, hopen we dat zo veel mogelijk vrijwilligers activiteiten organiseren. Of u nu wilt laten zien hoe Grutto's beschermd worden of wilt laten horen hoe Fitis en Tjiftjaf zingen, het kan van alles zijn.

Naast het organiseren van een excursie kunt u ook denken aan een interessante workshop of lezing. De locatie, plaats en tijd bepaalt u zelf, als de activiteit maar binnen de geplande week plaatsvindt.

Aanmelden

U kunt uw activiteit(en) vanaf januari 2013 aanmelden via www.vogelweek.nl. Weet u al eerder dat u meedoet? Dan kunt u dat doorgeven via een e-mail aan vogelweek@vogelbescherming.nl. Vermeld daarin uw naam, organisatie en het verwachte aantal activiteiten.

Volg de Vogelweek

Op de website www.vogelweek.nl zullen vanaf februari alle aangemelde activiteiten te zien zijn. Deelnemers kunnen zich dan ook inschrijven voor een activiteit. Daarnaast kunt u via de website het nieuws over de week volgen. Via @Vogelweek is het zelfs mogelijk om in het veld actuele berichtjes te volgen en zelf te delen.

